

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 138 (19)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 8. juunil 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 95 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, välisminister **A. Birk**, toitlusminister **J. Kriisa**, rahaminister **J. Kukk**.

P ä e w a k o r d:

1. Eesti wabariigi põhiseadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **H. Raudsepp**.

Koosolek algab kell 5.50 min.

1. Päewakorra Juhataja **A. Rei**:
kinnitamine. Awan Asutawa Kogu

koosoleku. Tänase päewakorra täiendamiseks on Asutawale Kogule esitatud 2 küsimist sotsiaaldemokraatliku rühma poolt, millele alla on kirjutanud rhs.-ad Anwelt-Ostra, A. Oinas, J. Puss ja Mets. Esimene küsimine on Eesti-Läti piiri kohta käiwate sõnumite üle. Teine küsimine on Wabariigi Walitsuse otsuse kohta raudteeliidu juhatusel wastutusele wõtmiseks kaelakohtulikul teel. Asutawale Kogule jääb otsustada, kas need küsimised otsekohe arutamisele wõtta wõi ei. Sõna on päewakorra kohta rhs. Seljamaa'l.

J. Seljamaa (tõer.): Teen ettepaneku neid kaht küsimist tänasesse päewakorda mitte wõtta, waid nad järgmiseks koosolekuks jätta, sest põhiseaduse komisjon kui ka Asutawa Kogu juhatus tegi otsuseks neil koosolekutel, mille päewakorras põhiseadus on, mingisuguseid teisi küsimusi mitte üles wõtta. Meil oli läinud nädalal üks koosolek, mille päewakorras põhiseadus oli. Kuid aeg läks teiste küsimustega nii ära, et põhiseaduse arutamisele ei saanud asuda. Meil on Asutawa Kogu koosolekuid neli korda nädalas, sest järgmine Asutawa Kogu koosolek saaks juba homme peetud ja sellepärast oleks siis wõimalik need kaks

küsimist, mis täna sotsiaaldemokraatliku rühma poolt ette pandud, juba homme arutusele wõtta. Tööerakonna ettepanek on, need kaks küsimist tänasest päewakorrast välja jätta.

M. Martna (sd.): Sotsiaaldemokraatlik rühm ühineb selle ettepanekuga.

Juhataja **A. Rei**: Rohkem sõnasoowijaid päewakorra kohta ei ole. Pannen rahwaesitaja Seljamaa poolt tehtud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawana namusega wastu wõetud.

Sõna on erakorraliseks teadaandeks peaministril.

2. Peaministri teadaandmine Eesti wabariigi de jure tunnustamise kohta Soome wabariigi poolt.

Peaminister **J. Tõnisson**: Austatud rahwasaadikud! 7. juunil on Soome wabariigi välisminister Eesti wabariigi diplomaatilise esitaja dr. Kallas'e nimeme Helsingis järgmise

kirja ära andnud: „Härra doktor! Wastuseks doktori kirjale käesolewa juunikuu 8 p. nr. 1160 on mul au-seega teatada, et wabariigi härra president on täna välisministeeriumi ettepanekul heaks arwanud Eesti wabariiki lõpulikult suweräänseks wabariigiks tunnustada. Wõtke wastu, härra doktor, minu iseäraliku austuse awaldu. Rudolf Holsti. Dr. Kallas Eesti wabariigi diplomaatiline esitaja Helsingis. Helsingis, 7. juunil 1920. a.“ (K a u a k e s t w a d k i i d u a w a l d u s e d.)

Asutaw Kogu on oma tundeid awaldanud, seda teadet wastu wõttes ja terwes Eesti riigis saab see teade kõigeelawamat wastukaja leidma. Eesti wabariigi lõpulik tunnustamine wennasrahwa walitsuse kõrgema esitaja poolt on sündmus, mille tähtsust hinnatakse tulewikus kahtlemata niisama suurelt, nagu tema tähendust elawalt tuntakse meie Wabariigi Walitsuse ringkondades ja Asutawas Kogus, niihästi ka terwel maal. Meile on sellel tunnustusel iseäralik tähtsus. Soome wennasrahwas tun-

neb kõigeparemini meie lootusi, meie soowe ja meie tahtmisi iseseiswuse suhtes. Eesti rahwa tõsine tahtmine awaldus Asutawa Kogu deklaratsioonis, et Eesti peab iseseisew, rippumatu wabariik olema. Rahwasteilmas leiab see tahtmine Soome wabariigi poolt tunnustust kõige selgemal ja kindlamal kujul; sellest järgneb, et Eesti rahwale ei keelata enam iseseiswa riigi tunnustamist. Kui Soome wennasrahwas, kes meie wabaduswõitlustest on osa wõtnud, meile selle tunnustuse annab, siis on see nagu kindlustuseks, et see aeg kaugel ei ole, kus ka eemalseiswad rahwad meile sellesama tunnustuse annawad, Eesti iseseiswuse tunnustamine Soome rahwa ja walitsuse poolt on sellega siis nagu weel suurema töötuse meile andnud ja näitab, et Eesti rahwa püüded iseseiswuse poole leiwad tunnustamist kõikide rahwaste poolt. Sellepärast on meie tänu õiglane Soome wabariigi, tema esitajate ja tema presidendit wastu, kes ei ole keeldunud seda tunnustust andmast, ja elaw tänutunne, mis meie rahwa keskel on walitsenud, iseäranis sellest saadik, kui Soome wahwad pojad on aidanud Eesti iseseiswust kaitsta, leiab nüüd weel iseäraliku uuenduse ja kinnituse selles ajaloolises aktis. Wabariigi Walitsus on otsustanud Soome wabariigi walitsusele tänutelegrammi saata selle tunnustamise eest, awaldades Eesti rahwa tundeid selle ajaloolise sammu eest. Meie loodame, et Eesti-Soome südamliku wahekorra wäljaarenemiseks ja mõlemite wabariikide rahwuswaheliste wahekordade sõbralikuks kujunemiseks see ajaloolik tegu uut hoogu annab ja siis mõlemad wennasrahwad oma rahwuswahelist seisukorda kaitstes ja oma wastastikuseid huwisid ühistundes toetades, leiawad tulewikus tarbekorral ikka ühise tee selleks, et kokku wõttes neid algjõulisi tundeid, mis rahwaste hõimlus kaasa toob, ehitada Soome-Eesti silda. (Elaw kiiduwaldus terwes saalis.)

Juhataja **A. Rei**: Asutawa Kogu juhatus teeb ettepaneku, ühinedes Wabariigi Walitsusega, saata Eesti Asutawa Kogu nimel Soome walitsusele tänutelegramm. (Elaw kiiduwaldus.) Ma arwan, et pärast neid awaldusi ei ole waja seda ettepanekut hääletamisele panna.

Päewakorras on põhiseadus.

3. Eesti wabariigi põhiseadus — II lugemisel.

Põhiseaduse komisjoni aruandja **L. Olesk**: Läänudkordsel koosolekul jäi põhiseaduse § 12.

poolle ja anti komisjoni läbiwaatamiseks. Komisjon redigeeris siis selle paragrahwi esimese osa uuesti järgmiselt: „Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis waba. Õpetuseandmine seisab riigi ülewalwe all. Õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahwakoolides maksuta. Wähemusrahwastele kindlustatakse emakeelne õpetus“. Teine osa jäi muutmata.

J. Ernesaks (sd.): Seda silmas pidades, et rahwakoolides on siin tähendatud, et „õpetus maksuta“, ei ole kindlaks tehtud, et üldisel eraalgatusel see olla ei tohi, sellepärast arwan, et see tähendus siin kõige kohasem ei ole, aga et rahwale õpetus maksuta peab olema, siis leian, et see tuleks laiemal alusel mõista; mitte ükski rahwakoolides, waid ka muudes koolides, kus rohkem andrikamaid rahwapoegi ja tütreid olemas. Ma teen ettepaneku see paragrahw järgmiselt redigeerida. Kõik muu algaks peale nii, nagu ta on komisjoni paranduse järele, pärast sõna „sunduslik“ lisada „ja riigi ja omawalitsuse poolt ülespeetawates koolides maksuta“. Maha kustutada tuleks sõna „tuleks“, nii et see lause tuleks järgmiselt seada: „Kooliealistele lastele on õpetus sunduslik ja riigi ja omawalitsuse poolt ülewalpeetawates koolides maksuta“. Sealt edasi muu wõiks kõik nii jääda, nagu ta komisjoni poolt on wälja töötatud.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Mina räägin nende esitatud paranduste wastu, sellepärast et need parandused paneksid esialgul meie noorele riigile konkreetselt raskemaid kohustusi peale, kui riik neid otsekohe teostada suudab. Tähtis oleks, et põhimõtted üles seataks, mille järele edaspidi Wabariigi Walitsus talitada wõiks, sellepärast, et praegusel ajal kindla kohustusega igasugust haridust maksuta anda, seda üldse teostada ei saa ja see oleks autoriteedile kahjulik ja sellepärast toetan seda § 12. nii, nagu ta komisjoni redaktsioonis on ette pandud.

Juhataja A. Rei: Eelmisel koosolekul oli käesolewa paragrahwi kohta tehtud terve rida parandusi rahwaesitajate Kuusner'i, Wain'i, Talts'i, Ernits'i ja Inglit'i poolt. Kuna kõik need parandused on komisjonis arutamisel olnud ja komisjon on § 12 uuesti välja töötanud, siis on waja selgusele jõuda, kas nende paranduste tegijad jääwad oma paranduste juurde.

H. Kuusner (rhw.): Ma ühinen komisjoni ettepanekuga.

Juhataja A. Rei: Rahwaesitaja Kuusner ühineb komisjoni ettepanekuga ja wõtab oma ettepaneku tagasi.

N. Talts (töer.): Mina ühinen komisjoni ettepanekuga, kuid jään selle juurde, et välja jätta sõnad „kõrgemates õppeasutustes“.

J. Wain (sd.): Mis puutub 8-aastase koolisunduse kohta, siis oli see komisjonis arutamisel ja ei saanud mitte enamust, ta jäi wist ühe häälega vähemusse ja sellepärast ei wõinud see hääletamisele tulla. Mina jään oma paranduse juurde ja palun hääletamisele wõtta.

Juhataja A. Rei: Rhs. Ernits'it pole saalis. Sisse on tulnud järgmised parandused. Akl. Ernits'i ettepanek. Kas nõutakse akl. Ernits'i ettepaneku ettelugemist? Ei nõuta. Peale selle on siis weel rhs. Inglit'i ettepanek, millega on ühinenud akl. Ernesaks. See on järgmine: Sõnade järele: „õpetus on kooliealistele lastele sunduslik“ lisada sõnad „ja riigi ja omawalitsuse poolt ülespeetawates koolides maksuta“. Siin on weel akl. Oinas'e ettepanek, millest ta aga loobub. Kuna akl. Ernits'it siin ei ole ja tema ei saa oma ettepaneku kohta sõna wõtta, sellepärast tuleb ettepanek hääletamisele. Üldse tuleb hääletamisele 4 ettepanekut, järjekorras nii, nagu nad sisse on antud. Kõigepealt tuleb akl. Wain'i ettepanek, et § 12. teise lause sõnade „kooliealistele lastele“ järele wastu wõtta sõnad: „wähemalt 8 aasta kestel“. Teine on akl. Talts'i ettepanek, et § 12. välja jätta teisest lõikest „kõrgemate õppeasutustele“ siis läheks endiselt edasi, kuni lõike lõpuni. Kolmas ettepanek on akl. Inglit'i poolt, et sõnade järele „õpetus on kooliealistele lastele sunduslik“ lisada sõnad: „ja riigi ja omawalitsuse poolt ülespeetawates koolides maksuta“

Neljas ettepanek akl. Ernits'i poolt: § 12. juurde lisada 2. lauseks „riik wõtab osa teaduse ja kunsti toetamisest ja edendamisest“. Esimeseks tuleb hääletamisele akl. Wain'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Järgmine on akl. Ernits'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Kolmandaks tuleb akl. Ernesaks'i ja akl. Inglit'i ettepanek hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Lõpuks tuleb hääletamisele akl. Talts'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on 47 hääle wastuseismisel 20 wastu tagasi lükatud. Nüüd tuleb hääletamisele § 12. nii, kuidas ta komisjoni poolt välja töötatud, nimelt: „Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis waba. Õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahwa-koolides maksuta. Wähemusrahwustele kindlustatakse emakeelne õpetus. Õpetuseandmine seisab riigi ülewalwe all.

Kõrgematele õppeasutustele kindlustatakse autonoomia neis piirides, nagu seda ette näeb nende asutuste seadusandlikul teel kinnitatud põhikiri“. (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

„§ 16. Surmanuhtlusega, ihunuhtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega ei karistata ühtki süüdlast, välja arwatud kaitseseisukorras sellekohaste seaduste alusel.“

Mina, kui komisjoni aruandja, olen isiklikult selle paragrahwi wastu, sest et surmanuhtluse küsimus on niisugune küsimus, mis peab saama kriminaalseaduse seisukohalt ära otsustatud, aga mitte poliitilise waate järele. Sellepärast olen ma isiklikult § 16. wastu ja selle poolt, et ta saaks välja jäetud.

J. Jans (sd.): § 16 on nii redigeeritud, et temast aru wõib saada, et kaitseseisukorral isegi ihunuhtlust wõib tarwitada. Siin on öeldud, et ihunuhtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega ei karistata ühtegi süüdlast, välja arwatud kaitseseisukorral. See on täiesti selge ja sellepärast teen ma ettepaneku § 16 järgmiselt redigeerida: välja jätta sõnad „ihu nuhtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega“, kuna lõppu juurde li-

sada lause: „ihunuhtlust Eesti wabariigis ei tarwitata“.

O. Strandman (töer.): Praegune surmanuhtluse paragrahw on meie põhi-seaduse eelnõus, mis juhuslik on. Algu-ses oli ainult surmanuhtlus ja waranduse konfiskeerimine, kuid seal hakati aru-tama, et kui meie selle sisse jätame, siis on ju weel ka teisi karistusi, mis meil küll weel praegu tarwitusel ei ole, kuid üles wõiwad wõetud saada. Ja siis olid ka pikad waidlused selle üle, et kas meie oma kriminaalpoliitika põhijooni põhisea-duses ära otsustada saame. Kui juba surmanuhtlus wälja jätta, siis tuleks ta õieti wälja jätta ka kaitseseisukorrast. Õieti on kõige tähtsam põhjus, mis surmanuhtluse wastu üles seatakse, et kohus wõib eksida ja surma mõista ini-mese, kes lõppude-lõpuks süüta on. Seda nuhtlust ei saa enam heaks teha ja selle-pärast oleks soowitaw surmanuhtlus wälja jätta. Kui meie aga nüüd waatame, et missugusel juhtumisel ja kus kohtu-mõistja kõige rohkem eksib, siis on kõik garantiid selle poolt, et seda kõige roh-kem sõjakohus teeb, sellepärast et ta rutulises korras peab talitama, kuna aga harilikku kohtu kohta wõib öelda, et see mitte nii kergelt surma ei mõista, kus wähegi arwata wõib, et inimene süüta on. Kui juba surmanuhtlus sisse jätta, siis juba harilikkudele kohtutele, aga mitte sõjawäljakohtule, kus tõesti eksisammusid wõidakse teha ja inimesi hukka saata. Iseenesest on selle paragrahwi sissewõt-mine täiesti üleliigne, sest need küsimu-sed tahawad palju arutamist, palju läbi-rääkimisi. Ja kui meie oma tulewast kriminaalkoodeksit hakkame praegu maksma panema, siis, kus meie neid küsimusi aru-tame, pean mina just ütlemä, et meil on praegusel ajal tendents ette otsustada, missugune meie tulewase põlwe elu saab olema. Mina ei usu mitte, et meie praegune Asutaw Kogu nüüd see kõige kõr-gem, kõige targem kogu on, ja et tema sõnade ja mõtete järele ka tulew põlw peab käima. Ma pean ütlemä, et mina sarnast arwamist Asutawa Kogu kohta mitte ei jaga ja sellepärast ei wõi meie mitte kõiki raskeid küsimusi ära otsus-tada. Meil ei ole mitte põhjust niisugu-sele seisukohale asuda, et meie oleme need, kelle järele teised peawad käima ja tulewad põlwed ei kõlba kuskile. (W a h e l h ü ü e: Mis ajast saadik Teil see usk kadunud on?) Minul

ei ole ilmiski niisugust usku olnud. Kuid härra Temant'il on niisugune usk, mis sellest paistab, et tema niisugust mõtet on tulnud ette tooma, sellepärast arwan mina, et meie praegu niisugused krimi-naalõiguse küsimused ja nuhtluse wor-mid wõiksime täie õiguse ja julgusega meie põhiseadusest wälja jätta, ilma et see kellelegi peawalu teeb. Kui meie näeme, et tulewikus seaduste wäljaand-mise juures üksikute kuritegude kohta, nagu härra Jans tähendas, oleks tarwis seisukohta wõtta, siis jätame seda tule-wäse riigiwolikogu hooleks, kellel roh-kem teadmisi ja põhjalikuks läbikaalumi-seks rohkem aega on. Sellepärast on kõige otstarbekohasem § 16. täiesti wälja jätta.

H. Kuusner (rhw.): See surma-nuhtluse küsimus on üks nendest küsi-müstest, mille wastu inimesoo paremad pojad aastakümneid ja aastasadasiid on wõidelnud, et seda instituuti wõi seda karistuswiisi ära kaotada. Kuigi sage-dasti nende poolt, kes surmanuhtluse ärakaotamise kõige suuremad poolehoid-jad on, tegelikult elus selle wastand on ilmsiks tulnud, nagu meie seda oma lähe-mas naaberriigis leiame, kus igatahes seda karistusabinõu on ohtralt tarwita-tud, ei wõi see mitte eeskujuks olla, et need saawutused, mis inimesoo on kätte wõitnud selle karistusabinõu kõrwa-lehitmise mõttes, et neid tuleks meil kõr-wale heita. See on ilmawaate küsimus ja ma imestan, et mitte teiselt poolt ei ole tuldud selle nõudmisega, et see meie põhiseaduses peaks kindlasti kinni naelu-tatud saama. Kui siin räägitakse, et meil sarnased asjad, nagu surmanuhtlus ja teised karistusabinõud, peawad ette näh-tud saama kriminaalkoodeksis ja siis oleks palju wististi, mis meie põhiseadu-sest peaksime ära jätma, mitte ainult kriminaalkoodeksi, waid ka tsiwiilkoo-deksi mitmesugused osad. Öeldakse, et põhiseadus on see, mille najale õieti terve riiklik elu ennast toetab, siis pe-awad need werstasambad kindlasti näida-tud olema. Siin on muidugi kriminalis-tide seas mitmesugused teoreetilised lahkuminekid. On ka surmanuhtluse kaitsjaid, ehk küll wähe, rohkesti on neid olemas, kes teda kõrwa-le hita soo-witawad. Ma loodan, et meie nende wäärrähtuste pärast mitte seda asja mis inimesoo paremad pojad on kätte wõitnud, kõrwa-le ei heida ja seda küsi-

must mitte lahtiseks ei jäta, waid ära otsustame, et Eestis surmanuhtlusega karistamist ette ei wõiks tulla. Kui siin tähendati, et wõib ju ka teisi nuhtlusi ette tuua, nagu nurgasseismine koolides — igatahes sellesarnast ette toodud ei ole. Niisugused nuhtlusabinõud on osalt ette toodud, mis mingil tingimisel modern ühiskonnas ei wõi aset leida, ma ei tea missugune kõlbline moraal neid lubatawaks peab. Minu ilmawaate järele, kes mittematerjalistlikku ilmawaadet kaitsewad, on süümõiste ülepea niisugune mõiste, mida konkreetselt kuidagi tõendada ei saa, waid sündmused ja teod sünniwad teatawatel põhjustel ja tagajärgedel. Sellest täitsa ilmawaate küsimust tehes ja kindlasti soowitades, et meil Eestis peaks surmanuhtlus kaduma, soowitan ma kindlasti, et see paragrahw sisse jääks ja et need ettepanekud, mis soowitawad § 16. wälja jätta, tagasi lükataks.

Juhataja A. Rei: Sõna on akl. Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Selles, mis härra Kuusner rääkis, on osalt tõtt. Osa on aga härra Kuusner ütlemata jätnud. Kui wõitlus surmanuhtluse wastu nii populaarseks on saanud, nagu ta praegu edumeelsete poliitiliste programmide harilikuks hüüdsõnaks on, siis wist küll mitte sellepärast, et surmanuhtlus ise kuritegude wastu wõitlemise juures mitte otsarbekohane abinõu ei oleks, waid see wiis, kuidas meil kunni wiimase ajani surmanuhtlust tarwitati, oli nii, et surmanuhtlus oli peaaesjalikult sihitud mitte kuritegude wastu wõitlemise mõttes, waid ta oli wõitlusabinõu poliitilistel põhjustel kaugemaleminewate wastaste wastu ja sarnase abinõuna on surmanuhtlus täiesti hukkamõistetaw. Kui sellele seisukohale asuda, nagu akl. Strandman seda toimetab, siis on see paragrahw küll täiesti wastuwõtmata, sest just kõige sagedamini tarwitatakse surmanuhtlust poliitilise wõitluse abinõuks ja meil Wenemaal kaua aega oli tema just kaitseeaduste näol, sõjaseaduste näol tarwitusel sama ka kuritööde juures. Mina arwan, et meie Asutawal Kogul põhjust ei ole neid traditsioone tarwitada ja surmanuhtlust, kui poliitilist abinõu alal hoida, teda siin kaitsekorraga ühendusse wiia. Kui see riigikaitse tõsises tarwiduses on spioneerimise ja

waenlaste wastu sõjaseisukorras, siis wõib seda tegelikult kui sõjaseisukorda awalikult tunnistada. Kui teda kui karistuse abinõu kriminaalkuritegude juures wõtta, siis wõib seda ka teha, kuid niisugust põhimõtet paragrahwi sisse wõtta, millest lõpus mööda minnakse, ei ole minu arust kellelegi kasulik.

H. Kuusner (rhw.): Ma juhin tähelpanu selle peale, et nii suured patsifistid kui meie ka ei ole, peame siiski konstateerima, et sõjad on siamaani möödapääsemata nähtused rahwaste elus olnud ja et need wõimalused kadunud on, seda wist keegi tunnistama ei wõi tulla. Kui meie waatame kaitseisukorda, siis seal enesekaitse tingimata nõuab ka neid abinõusid wastu wõtta, mis muidu meile täiesti wastuwõtmatud on. Kriminaal kuritegijad on riiklikus elus sarnased, et nende wastu surweabinõud saawad tarwitusele wõetud selleks, et neid kahjutaks teha, kuid kas on ühiskonna mingisugusel orgaanil õigus teise elu üle otsustada ja kas wõiwad riigiwõimud niisugust abinõu tarwitusele wõtta, — küsimus seisab nüüd ju ainult selles, — et oma kaasliiget kahjutuks teha. Arwan, et need abinõud riigil ja ühiskonnal olemas on, et saadakse kriminaal kuritegijaid kahjutuks teha, nii et selles mõttes ei ole meil kaitseisukorra ja kriminaal kuritegijate juures mitte surmanuhtlus mõeldaw, ainult seal, kus enesekaitse seda nõuab, kus teised olud walitsemas, oleks see wastuwõetaw, nii et seda wõrrelda ei saa, nii et siin midagi ei ole, mida tahtakse deklareerida, waid on asjad, mille eest on wõideldud ja mille eest on kannatatud ja mille eest iga konjunkturi juures peab wõitlema.

A. Oinas (sd.): Ma tahaksin ühe paranduse peale tähelpanu juhtida, mida seltsimees Jans ette kandis ja mis õieti sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni parandus on. § 16. on öeldud: „Surmanuhtlusega, ihunuhtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega ei karistata ühtegi süüdlast, wälja arwatud kaitseisukorral sellekohaste seaduste alusel“. Kui sellest tekstist wälja minna, siis wõib oletada, et ihunuhtlusega wõib karistada kaitseisukorras. Niipalju kui mina meie kaitseadusi tunnen, ei ole seal ihunuhtlus ette nähtud, ja kuigi see seal oleks ette nähtud, siis meie demokraatliku riigi põhimõtted ei lepi kuidagi sellega, et meil ihu-

nuhtlus isegi kaitseseisukorral wõiks maksta. Et mitte keegi seda ekslikku järeldust ei teeks, et meil kaitseseisukorras ihunuhtlus wõib olla, mis orjaajast pärit on, siis oleks õigem see paragrahw nii redigeerida, nagu rhs. Jans'i poolt esitatud paranduses see redigeeritud on, nimelt sõnad „ihunuhtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega“ wälja jätta ja paragrahwi lõppu juurde lisada lause „ihunuhtlusega Eesti wabariigis ei karistata“. Nõnda kõlaks see paragrahw, kui seda üldse tahetakse sisse jätta, järgmiselt: „Surmanuhtlusega ei karistata ühtegi süüdlast, wälja arwatud kaitseseisukorras sellekohaste seaduste alusel. Ihunuhtlusega Eesti wabariigis ei karistata“.

Juhataja A. Rei: Sõnasooiwijaid § 16. kohta enam ei ole.

§ 16. kohta on ettepanek tehtud rhs. Strandman'i poolt, ta wälja jätta ja rhs. Jans'i poolt, wälja jätta sõnad „ihunuhtlusega ja kogu waranduse konfiskeerimisega“, kuna lõppu juurde lisada lause: „Ihunuhtlusega Eesti wabariigis ei karistata“.

A. Oinas (sd.): Mina paneksin ette rhs. Jans'i ettepanekut kaks korda hääletada, üks oleks sõnade „ihunuhtlusega jne.“ wälja jätta ja teine lause lõppu juurde lisada, sest mõned on ehk selle paranduse wastu.

Juhataja A. Rei: Rhs. Oinas'e poolt on ettepanek tehtud rhs. Jans'i paranduses üksikult hääletada sõnade „ihunuhtlusega jne.“ wäljajätmise ja lõpulause juurdelisamine. Ma leian selle soowi wastuwõetawa olewat, ja et põhjust ei ole seda hääletamise juures täitmata jätta, tulewad siis ettepanekud eraldi hääletamisele. Kõigepealt tuleb hääletamisele rhs. Strandman'i ettepanek, kui kaugemaleminew, ja kui see läbi läheb, siis langeb rhs. Jans'i ettepanek iseenesest hääletamiselt ära. (Hääletatakse.) Seega on nähtawa enamusega rhs. Strandman'i ettepanek wastu wõetud. Soowitakse häälte äralugemist? (Wahelhüüe: Palume!) (Hääletatakse.) Rhs. Strandman'i ettepanek on 44 häälega 20 hääle wastu wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 17. Ei ole tarwis mingisugust eel-

luba riigiametnikkude kohtulikule wastutusele wõtmiseks.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 18. Liikumine ja elukoha muutmise on Eestis waba. Selles wabaduses ei wõi kitsendada ega takistada kedagi muidu, kui kohtuwõimude poolt.

Terwishoidlikkudel põhjustel wõiwad seda wabadust kitsendada wõi takistada ka teised wõimud wastawates seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

O. Strandman (töer.): Tööerakonna rühma nimel teen ettepaneku selles paragrahwis juurde lisada esimeses lõikes pärast sõna „kui“ sõnad „seaduse põhjal“. Põhjendan oma ettepanekut järgmiselt. Kui kohtuwõimud kellegi liikumiswabadust kitsendada wõiwad, siis peab neil sellekohane juhtnõör ehk põhjendus olema. Wastasel korral jõuaksime meie seisukohale, kus kohtuwõimud oma heaksarwamise järele isikuwabadust kitsendada wõiksid.

Mis paragrahwi teise osasse puutub, siis on tööerakonna ettepanek, seda osa hoopis wälja jätta, sellepärast et peaminister tüüfuse puhul Narwa ja Tallinna wahelisele liikumisele kitsendusi tegi ja liikumise Kopli ja linna wahel ära keelas. sellepärast ei pruugi meie weel mitte eneste põhiseadusesse sarnast paragrahwi sisse wõtta. See kitsendus wõib ainult üksikutele juhtumistele ette tulla ja sellekohased tähendused wõiwad ette nähtud saada wastawas seaduses. Kõiki niisuguseid üksikasjalisi kitsendusi põhiseadusesse üles wõtta on asjata ajakulu. Sellepärast kordan weel oma ettepanekut see osa wälja jätta.

A. Oinas (sd.): Härra Strandman'i ettepaneku puhul pööraksin ma tema poole küsimisega, kuidas tahab ta siis põhjendada isikuwabaduse piiramist, nagu seda tehakse nõrgameelsete ja külgehakkawaid haigusi põdewate isikute juures. Põhiseadus ei annaks siis meile selleks kohast alust. Ei ole põhjust seda teist lõiget wälja jätta, sest eelmises lõikes on öeldud, et isikuwabaduse kitsendused sünniwad ainult kohtuwõimude

poolt sellekohase seaduse põhjal, ometi ei taheta ju nõdrameelsete ja haigete isikuwabadust ainult kohtuotsuse põhjal kitsendada hakata.

O. Strandman (töer.): Härra Oinas'e seletusest wõiks loogilise järelduse teha ja see paragrahw hoopis wälja jätta.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **L. Olesk**: Nende paranduste kohta ei saa komisjoni nimel seisukohta wõtta, sest et nad komisjonis arutusel pole olnud. Mina toetan komisjoni poolt wäljatöötatud teksti.

Juhataja **A. Rei**: Käesolewa paragrahwi kohta on kaks parandust tulnud rahwaesitaja Strandman'i poolt. Esimene parandus on: I lõikes juurde lisada sõnad „seaduse põhjal“ ja II ettepanek on teine lõige wälja jätta. Panen hääletamisele I ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud. Panen hääletamisele II ettepaneku. (Hääletatakse.) Teine ettepanek on 28 häälega 24 wastu tagasi lükatud. Panen § 18 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 19. Kõigil Eesti kodanikkudel on õigus awalikku rahu rikkumata sõjariisitudeta koosolekuid pidada.

Ühingutesse ja liitudesse koondumine on Eestis waba.

Mõlemaid õigusi wõib seadus piirata ainult awaliku julgeoleku huwides.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

H. Mets (sd.): Mina tahtsin Asutawas Kogus esineda ettepanekuga pärast § 19. uus paragrahw sisse wõtta, mis järgmiselt kõlab: „Majanduslik streik on Eestis lubatud.“

Arwan, et pikka kaitsmist minu ettepanekule waja ei ole, sest rohkemedenedud riikides on see mõiste juba läbi läinud ja ühiskondlik tegur, streik, on igaühele selge. Meil on asi teisiti, meie juristid on alles selle üle waidluses, kas streik lubatud on wõi mitte. Mõni aasta tagasi lugesime ajalehtedest juhtumisi, et

majandusliku streigi puhul, kui moonamehed mõisates streikima hakkasid, wõimumed, mõisnikud, kohale kutsusid strasnikud ja ülemusele kujutati seda streiki mässuna ette. Praegu ei ole asi palju selgem. Päewakorral olew raudteelaste streik on õige paljudel meeled ärewaks ajanud. Töölised arwawad, et majanduslik streik on õigustatud. Teised parteid arwawad selle wastu, et see mitte küllalt õigustatud ei ole. Nii on see asi meil segamini, ja ma arwan, et tarwis on see paragrahw wastu wõtta. See tooks asjasse tarwilikku selgust.

O. Strandman (töer.): Minu teada on poliitilises ilmas streigiküsimus üks kõige keerulisematest ja raskematest küsimustest. Kas riigiametnikkudel lubatakse streikida, wõi mitte? Kui seda ettepanekut siin kolme sõnaga põhjendati ja tahetakse hääletamisele panna ilma et põhiseaduse komisjon arutanud oleks — kui meie nii oma põhiseadust teeme, siis see oma otstarbele küll wastama ei saa. Kui Asutaw Kogu nüüd huupi neid raskeid küsimusi ilma arutamata sisse wõtta tahab, siis awaldan selle wastu kindlat protesti.

J. Jans (sd.): Teen ettepaneku see streigiküsimus põhiseaduse komisjoni läbiwaatamiseks anda.

H. Kuusner (rhw.): Meie põhi-seadusesse tahetakse wõtta neid õiguse abinõusid, mis üksikutel ringkondadel majanduslikus wõitluses on. Kuid peale streigi on weel palju mitmesuguseid variante streigist olemas, mis ka peaksid teiselt poolt ettewõtjate kasuks saama siin üles wõetud. Mina leian, et kõik see on ülearune ja panen ette see paragrahw wälja jätta wõi põhiseaduse komisjoni läbiarutamiseks anda.

J. Piiskar (is.): Panen ette akl. Mets'a paranduses sõna „majanduslik“ wälja jätta, sest see ei ole üldse õigustatud. (Naer.)

Juhataja **A. Rei**: Esiteks tuleb otsustamisele rhs. Jans'i ettepanek. Kui see läbi läheb, siis langeb teiste hääletamine ära. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Jans'i ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **L. Olesk** (loeb):

§ 20. Wabadus elukutset walida ja ettewõtteid awada ning kasutada nii põl-

lutöös, kaubanduses ja tööstuses, kui muil majandusaladel, on Eestis kindlustatud. Selles wabaduses ei wõi kedagi kitsendada wõi takistada muidu, kui seaduste põhjal ja piirides.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 20. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 21. Iga Eesti kodanik on waba oma rahwuse määramises. Juhtumistel, kui isiklik määramine mitte wõimalik ei ole, sünnib see seaduses ettenähtud korras.

G. Stackelberg (sks.): Als im Sommer 1918. das vom Blut getränkte Europa im furchtbaren Ringen der Völker dem Zusammenbruch nahe war, erklang weither über den Ocean die Botschaft des Präsidenten Wilson, die den von Gewalt zermarteten Völkern ein neues Zeitalter in Aussicht stellte. Nicht mehr das Recht des Stärkeren sollte dem Schwächeren seinen Willen aufzwingen dürfen, sondern ein Forum, an dem alle Völker vertreten sein sollten, würde einem jeden zu seinem Recht verhelfen, der Völkerbund. Dem nüchtern denkenden Politiker musste es klar sein, dass es sich hier um ein Ideal handelte, das in vollem Umfange vielleicht nie erreicht werden würde, dem man aber zustreben könne und müsse. Der Friede kam, doch es war kein Friede, der den neuen Idealen entsprach. Jedoch der eine der in der Botschaft des Präsidenten aufgestellten Grundsätzen begann sich durchzusetzen, und das war der vom Selbstbestimmungsrecht der Völker, auch wenn sie klein sind, und der vom Schutz der Minoritäten. Das heisst, ein neuer idealer Begriff sollte zur Geltung kommen. Die Staaten, die sich von Russland abgeteilt hatten und die Völker der österreichischen Monarchie waren es, die als erste davon Gebrauch machten. Vom Wohlwollen der westlichen siegreichen Grossmächte geschützt, konnte der estnische Staat sich konstituieren und mit dem Grundgesetz legt er das Fundament zum neuen Gebäude. Der Herr Abgeordnete Strandman hatte während der ersten Lesung erklärt, die Minoritäten müssten vom Entwurf vollkommen befriedigt sein, denn er lege fest: einerseits die Gleichheit aller Bürger vor dem Punkt eine Beschränkung der Minoritäten seits

die Gleichheit aller Bürger vor dem Gesetz, andererseits sähe er in keinem Punkt eine Beschränkung der Minoritäten vor, die einer ferneren spezialgesetzgebung hinderlich sein könnten. Der Herr Abgeordnete Strandman hätte Recht, wenn das Kräfteverhältnis ein anderes wäre. Der starke bedarf keines besonderen Schutzes, er kann sich selber schützen. Wir aber beanspruchen für uns den Schutz dessen die Schwächeren bedürfen. Im Projekt des Grundgesetzes, das in erster Lesung von der Kommission angenommen worden war, fanden sich die Bestimmungen, die die Minoritäten betrafen, in einem Hauptstück vereinigt. Die Fassung entsprach nicht unseren Wünschen, manches fehlte darin, was wir durch Amendements, die in die Kommission eingereicht wurden, zum Ausdruck brachten. Da kein Vertreter der Minoritäten Glied der Kommission war, wussten wir nur wenig vom Verlauf der Beratungen und die Enttäuschung war gross, als die jetzige Fassung bekannt wurde, denn sie giebt den Minoritäten eigentlich nichts!

Unserer Meinung nach haben wir ein Recht darauf zu bestehen, dass die neuen Ideale auch auf uns Anwendung finden. Ich beantrage daher im Namen aller vertretenen und nicht vertretenen Minoritäten die §§ 21—24 auszuschalten und dieselben nach dem jetzigen § 34 als selbständiges Hauptstück im Wesentlichen in der Fassung des Projekts der ersten Lesung einzufügen, wobei wir uns vorbehalten, zu den einzelnen Paragraphen Veränderungen zu beantragen. Wir sind der Meinung, dass die Rechte der Minoritäten nicht durch eine blosser beiläufiger Zuerkennung der allgemeinen Bürgerrechte erschöpft sind, sondern auch besonders behandelt werden müssen.

Ich möchte hier noch vorgreifend bemerken: das, was wir beanspruchen, ist nicht viel, sondern wenig. Wir stehen unbedingt auf dem Boden des estnischen Staates, wir verlangen keinerlei politische Sonderrechte, wir verlangen aber die Möglichkeit, unsere kulturellen und Wohlfahrts-Institutionen selbständig und unseren Wünschen entsprechend zu verwalten und befriedigen zu können, ohne dabei von der Gnade anderer abhängig zu sein, weder von der des Staates, noch von der der Angehörigen der Minoritäten selbst, was der Fall wäre, wenn uns das

Recht, ergänzende Steuern zu erheben, verweigert wird. Meine Damen und Herren! Die im Lande wohnenden Minoritäten wollen am Bau des Staates mitarbeiten, wie ihre Heimatliebe es ihnen diktiert, erschweren sie es ihnen nicht über Gebühr!

Juhataja A. Rei: Käesolewa paragrahwi kohta on akl. Stackelberg'i poolt järgmine parandus tehtud: „Pannete §§ 21—24 wälja jätta ja paragrahwid, mis räägiwad vähemusrahwuste õigustest, iseäranis eespeatükis, pärast § 34. paigutada“. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mina räägin selle ettepaneku wastu. Kui akl. Stackelberg siin seletas, et vähemusrahwaste liikmed ei wõinud mitte põhiseaduse komisjoni istumistest osa wõtta, siis on ta lihtsalt eksinud. Igal Asutawa Kogu liikmel on täielik õigus ja teatawas mõttes kõlbline kohuski neist komisjoni istumistest, mis teda huwitada wõiksid, osa wõtta. Kuid meie wäikerahwaste esitajad ei arwanud mitte heaks komisjoni istumistele tulla wõi tulid ühe wõi teise iseäraliku kutse peale, muidu ei tulnud nad oma huwisid kaitsma. Nüüd ei wõi mitte öelda, et nende huwid seal mitte tuttawad ei olnud. Põhiseaduse I projektis olid need küsimused, mis wäikerahwastesse puutuwad, redigeeritud, kui siin kolmandas projektis kõike seda mitte ei ole, siis on see seletataw sellega, et siin põhimõttelik kawa teatawa järjekindlusega nii ei ole läbi wiidud, kui siin. Siin selles kawas, mis pika, järjekindla mitmekuulise kaalumise järele niisuguse kuju on saanud, järgneb üks paragrahw teisele ja kõik, mis siin üleliigne on olnud, on kõrwale jäetud. Sisuliselt annab see kolmas projekt kõik need õigused riigi kaudu, mis esimeses projektis olnud on. Aga ühte mitte, seda tähendan kohe — ei ole põhjust seda salata — see on see projekt, kus wäikerahwad nõuawad, et neile antaks õigus omarahwusest liigete peale sunduslikke maksusid panna, see tähendab niisuguseid maksusid panna, mis nende kasuks läheksid ja mida sunduslikult sisse nõutaks. See oleks, nii öelda, lisaks weel teistele awalikkudele maksudele, mis riigikodanikud nii kui nii kandma peawad ja oleks teatawas mõttes vähemusrahwuste liigete õiguste kitsendamine. Et

sarnast kitsendust riigisunduse läbi mingisugust põhjust ei ole läbi wiia, on meil põhimõte üles wõetud, et seaduse ees kõik kodanikud ühetaolised on, siis ei saa meie ka vähemusrahwustele iseäralikke eesõigusi anda ja selleks ei ole ka mingisugust tarwidust. Mis riigikodanikul õigus riigi käest saada on, seda peab ta saama ja riik ei küsi meie põhiseaduses selle järele, kas oled hebrealane, wõi kas sa oled kreeklane, waid kas sa oled riigikodanik, siis wõid seda saada, mis sul õigus on saada. Kui need üksikud vähemusrahwad, ja ma olen koguni selle wastu, et üksikud, sest see sõna ei ütle iseenesest midagi; rahwaid wõib olla 5 tükki, kuid homme tuleb 3000 kuskilt teisest rahwusest juurde ja siis on neid palju. Aga kui vähemusrahwal on huwi ja tahtmist mingisuguseid teisi teid ja paleusi taga ajada, kui need, mis olemas on, siis peab tal iseene ärasalgamist olema, et neid kulusid kanda. Sundida kedagi seda, mis wõib olla wäga autoritiivsed juhid oma vähemusrahwuste juures ülesse wõtta tahawad, seletades, et nende huwides on just iseennast ärasalgaw mõte, neid kulusid sundida kandma on täitsa wõimatu. Üksikute isikute peale peale mitmesuguste üldiste kohustuste weel iseäralikke kohustusi panna, ja et nüüd mitte seda arusaamist ei oleks, et põhiseaduse komisjon kuidagiwiisi vähemusrahwuste liikmeid kitsendada tahtis, selles mõttes wõeti § 22 ülesse, mis kõikides wärwides selgesti ära ütleb, misugused õigused vähemusrahwastel on. see on, et nemad kõiki neid õigusi, mis wabal kodanikul wabas riigis on, ära tarwitada wõiwad ja sellepärast olen selle ettepaneku wastu.

Juhataja A. Rei: Sõna on akl. Sorokin'il *)

Juhataja A. Rei: Sõna on rhs. Olesk'il.

L. Olesk (töer.): Ma tahtsin weel ühe asja peale tähendada. Asutawa Kogu rühmadele on vähemusrahwuste esitajate poolt üks memorandum jagatud. Märjukirjas tähendatakse peale muu soowiwaldusele iseäralikkude sunduslikkude maksude alla panemisele mitte wastu waielda ning tähendatakse Saksa konstitutsiooni

*) A. Sorokin'i, wn. kõne puudub protokollis algtekstis.

§ 137 peale. Ma pean konstateerima, et vähemusrahwuste esitajad tsitaadiga sihist kõrwale on läinud. Saksa põhiseadus ei tunne sarnast soowi vähemusrahwuste jaoks, mis meie vähemusrahwustele mitte tundmata ei ole. See tsiteeritud § 137. ei räägi sugugi rahwustest, waid räägib kirikutest ja jätab kirikutele, kui usulistele ühendustele, teatawa õiguse maksusid peale panna. Saksamaa on riik, kus ei ole riigikirikut olemas, kuid kiriklik traditsioon on ja kiriklikkudele kogudustele on eelpool räägitud eesõigus jäetud, kuid rahwustele ei ole minu teada seda kuskil jäetud. Räägitakse, et Ukrainas olewat wäikerahwaste autonoomiad olemas. (H. Koch, sks.: *Juhintä helpanu § 113. peale Saksa põhiseaduses.*) § 113. kõlab nii: „Wõõraskeelsed rahwaosad ei tohi mitte takistatud saada nende wabades rahwuslikkudes arenemistes, iseäranis aga nende emakeele tarwitamises usuõpetuse juures, kuid samuti ka sisemise walitsemise ja kohtumõistmise juures.“ Siin ei ole aga autonoomiat nimetatud. Öeldakse, et Ukrainas olewat vähemusrahwuste autonoomia maksmas. Aga kuidas ta olemas, kus ta olemas, seda ei tea ma öelda ja ei saa ka tsiteerida. Teistes kultuurriikides ei tea ma olewat midagi sarnast ja ei wõi seda wäidet, mis selles märgukirjas, kui põhjendamatu, mitte wastu wõtta. Igas orgaanis on üks teatud tsentrofugaalne tendents olemas ja sellele tendentsile wastu tulla ei ole selle organismi seisukohas. Wäikerahwaste kultuurelu meie häwitada ei taha. Niihästi selle seaduse kokkuseadmise juures kui ka siin Asutawas Kogus on öeldud, et meie wäikerahwastele kultuurelu awaldamiseks kõige laiemat wõimalust tahame anda, aga neid iseäraliku riikliku hoole alla wõtta ei käi ühegi riikliku huwiga kokku ja sellepärast ei saa ma selle parandusega mitte ühineda.

Juhataja A. Rei: Sõnasoowijaid rahwaesitaja Stackelberg'i ettepaneku kohta enam ei ole. Aruandja lõpusõna ei tarwita. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 21. hääletamisele. (Hääletatakse.) § 21. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 22. Eesti piirides elawate vähemusrahwuste liikmed, kes Eesti kodanikud

on, wõiwad oma rahwuskultuuriliste, hoolekande ja muude huwide kättesaamiseks nii palju, kui nad riigihuwidele wastu ei käi, sellekohaseid asutusi elusse kutsuda. Need asutused wõiwad oma rahwuse huwide kaitseks ettepanekutega pöörata walitsuswõimude poole.

M. Bock (sks.): Ich stelle den Antrag in einen in §§ 23, 24 und 25 zusammenzuziehen, da sie alle von den Rechten der Minoritäten handeln jedoch unterscheiden sich auch mein Antrag inhaltlich von dem Kommissionsentwurf. Mein Antrag lautet folgendermassen:

„2) Eesti piirides elawate vähemusrahwuste liikmed, kes Eesti kodanikud on, wõiwad oma hariduslikkude rahwuskultuuriliste, hoolekande ja muude huwide walitsemiseks, nii palju kui nad riigihuwidele wastu ei käi, sellekohaseid autonoomseid asutusi elusse kutsuda. Need asutused wõiwad oma rahwuslikkude huwide kaitseks ettepanekutega pöörata walitsuse asutuste poole.

3) Wähemusrahwuste asutused käiwad oma tegewuses riigivalitsuse ülewalwe alla seaduses ettenähtud korras.

4) Wähemusrahwuste asutused wõiwad sellekohase seaduse põhjal awalikke lisamaksusid omarahwusest kodanikkude peale panna, kusjuures aga seesugused asutused peawad walitud olema üldise, ühetaolise, otsekohese ja salajase hääletamise teel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

5) Wähemusrahwuste kodanikkudel on õigus saksa-, wene- ja rootsikeeles pöörata riiklikkudesse keskasutustesse. Kohtuasutustes, linnawalitsustes ja maakonnawalitsustes on lubatud saksa- ja wenekeeles asju ajada“.

Juhataja A. Rei: Rohkem sõnasoowijaid § 22. kohta ei ole. Rahwaesitaja Bock'i poolt on ettepanek tehtud §§ 22., 23., 24. ja 25. ühendada järgmiselt:

„2) Eesti piirides elawate vähemusrahwuste liikmed, kes Eesti kodanikud on, wõiwad oma hariduslikkude rahwuskultuuriliste, hoolekande ja muude huwide walitsemiseks, nii palju, kuidas nad riigi huwidele wastu ei käi, sellekohaseid autonoomseid asutusi elusse kutsuda. Need asutused wõiwad oma rahwuslikkude huwide kaitseks ettepanekutega pöörata walitsuse asutuste poole.

3) Wähemusrahwuste asutused käiwad oma tegewuses riigivalitsuse ülewälwe alla seaduses ettenähtud korras.

4) Wähemusrahwuste asutused wõiwad sellekohase seaduse põhjal awalikke lisamaksusid oma rahwusest kodanikude peale panna, kusjuures aga seesugused asutused peawad walitud olema üldise, ühetaolise, otsekohese ja salajase hääletamise teel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

5) Wähemusrahwuste kodanikkudel on õigus saksa-, wene- ja rootsikeeles pöörata riiklikkudesse keskasutustesse. Kohtuasutustes, linnawalitsustes ja maakonnawalitsustes on lubatud saksa- ja wenekeeles asju ajada“.

Teisi ettepanekuid § 22. kohta ei ole. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mina härra Bock'i ettepanekuga ühineda ei saa. Teise punktina ette pandud on siin umbes seesama tekst, mis § 22., sinna juurde on ainult pandud sõna „hariduslikud“, kuna paragrahwi tekstis „rahwuskultuuriliste“ seisab. Minu arust käib rahwaharidus ka rahwakultuuri alla, nii et esimest isearanis wälja jätta mingit tarvidust ei ole. Siis on sinna juurde lisatud weel sõna „autonoomseid“, see on sõna, millel isenesest weel kindlat sisu ei ole. Autonoomsed selles mõttes, et nende peale keegi ei mõju, on asutused ja ühingud. Kuid siin sõna „autonoomne“, mille mõiste nii umbkaudne on, oleks ebakohane tarwitada. Peale selle pean ma weel ütleva selle arwamise ümberlükkamiseks, mis härra Bock'i poolt ette toodud, nagu ei oleks siin saalis küllalt tähelepanelikkust tema poolt ettetoodud paranduste kohta. Tema poolt tehtud parandusi on komisjonis pikalt ja laialt seletatud ja waieldud nende üle, kui seda ühe Asutawa Kogu liikme ettepaneku kohta wähegi nõuda wõib. Kui neid kõiki mitte heaks kiita ei saa, siis tuleb see sellest, et tema seal niisugust uudist soowitab, mis enamusele wastuwõetaw ei ole. Et meie härra Bock'i autoriteedi peale põhjendades kõiki tema poolt ettekantud wäiteid heaks kiidaksime ja wastu wõtaksime, seda ei wõi lugupeetud härra Bock ka nõuda.

A. Anderkopp (töer.): Pärast seda, kui rahwaesitaja Bock oma paranduse sisse andis, küsis juhataja, kas

keegi selle paranduse kohta sõna soowib ja et sõnasoowijaid ei olnud, siis anti lõpusõna komisjoni aruandjale. Ma paluksin seletust, kas ka wõimalust ei oleks paragrahwi enese kohta sõna wõtta.

Juhataja A. Rei: Minul selle wastu midagi ei ole, kui soowitakse uuesti läbirääkimisi awada. Sõna on rahwaesitaja Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer.): Mina teen ettepaneku, mis esimesel lugemisel vähemusrahwuste poolt tehti, et § 22. wälja jääks.

Juhataja A. Rei: Teisi sõnasoowijaid ei ole. Sõna on lõpukokkuwõtteks aruandjal.

Aruandja L. Olesk: See paragrahw wõeti komisjonis üles, aga ma toonitan, ainult sellepärast, et siin läbirääkimiste juures selgeks saaks, et meie vähemusrahwaid kuidagi wiisi nende tegewuses takistada ei taha. Kui aga enamus arwab, et see fikseeritud peab saama, iseäranis selle tõttu, et ta stenogrammides kindlaks tehtud on, et põhiseaduse wastuwõtmise juures vähemusrahwad oma autonoomiat on tahtnud kindlaks määrata, kuid komisjoni nimel ma ühineda ei saa.

Juhataja A. Rei: § 22. kohta on 2 ettepanekut tehtud, üks ettepanek härra Bock'i poolt §§ 22., 23., 24. ja 25. ühendada, mis on Asutawale Kogule juba tuttawaks saanud, ja teine ettepanek rahwaesitaja Anderkopp'i poolt § 22. wälja jätta. Esiteks tuleb hääletamisele rahwaesitaja Anderkopp'i ettepanek § 22. wälja jätta. On see sündinud, siis langeb ära tarwidus hääletada seda osa, mis härra Bock'i poolt ette on pandud § 22. kohta. (Hääletatakse.) Ettepanek on 27 häälega 21 wastu wastu wõetud. Nii on otsustatud § 22. wälja jätta. Selle järele tuleks härra Bock'i ettepanekust ainult osa hääletamisele sellepärast, et § 22. on makswuseta. Kas soowitakse, et see ettepanek saaks ette loetud? (Hüüded: Jah!) See ettepanek on järgmine... Sõna on rahwaesitajal Sorokin'il.

A. Sorokin (wn.): § 22. ei ole mitte härra Bock'i ettepanekuga üks ja seesama, waid ta kannab teist laadi.

Juhataja A. Rei: Et seal ometi paar sõna teistwiisi on, sellepärast panen rahwasaadik härra Bock'i ettepaneku punktide kaupa 2, 3, 4, 5, hääletamisele. Härra Bock, kas soowite, et see punktide wiisi hääletamisele tuleb? (M. Bock, sks.: Palun!) Ettepanija on soowinud, et tema ettepanek punktide wiisi saaks hääletatud. Härra Jans'il on sõna korra kohta.

J. Jans (sd.): Ma arwan, et asi on niiwiisi, et komisjon on ette pannud eelnõus need parandused ja härra Bock'i ettepanek oleks wastawalt iga paragrahwi kohta eraldi parandusena wõi paralleel §§ 23. ja 24. sisu.

Juhataja A. Rei: Rahwaesitaja Bock, kui ettepaneku tegija, on soowi awaldanud, et tema üksikud ettepanekud saaksid lahus hääletatud. Kes on selle poolt, et see ettepanek wastu wõetakse? (M. Bock, sks.: Ma olen nõus härra Jans'i arusaamisega.) § 22. on wälja jäetud, temale paralleel on rahwasaadik Bock'i ettepanek, mis punkt 2 alla on mahutatud. (Hääletatakse.) Nähtawana mused on härra Bock'i ettepaneku punkt 2 tagasi lükatud.

Punkt 3 ei käi mitte paralleel-kujus § 23. kohta ja palun sellepärast wastaw ettepanek teha paragrahwi juurde, mis meil nüüd arutamisele tuleb.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 23. Neis kohtades, kus elanikkude enamus on mitte Eesti, waid kohalikul vähemusrahwusel, wõib kohaliku omawalitsuse asutuste asjaajamise keeleks olla selle vähemusrahwuse keel, kusjuures igäihel õigus on neis asutustes riigikeelt tarwitada. Kohalikul omawalitsuse asutused, kus vähemusrahwuse keel tarwitusel, peawad riigikeelt tarwitama oma läbikäimises riiklikkude asutustega, kui ka nende teiste omawalitsuse asutustega, kus mitte sama vähemusrahwuse keel tarwitusel ei ole.

Juhataja A. Rei: Sõnasoowijaid § 23. kohta ei ole? Rahwasaadik härra Bock, kas teie soowi awaldate § 23. parandusi teha? (M. Bock, sks.: Eisa!) Mingisugust ettepanekut § 23. kohta ei ole tulnud. Sõnasoowijaid selle paragrahwi kohta ei ole. Lõpusõna aruandja ei tarwita. Nii tuleb siis hääleta-

misele § 23. selles redaktsioonis, mis komisjon talle andnud. (Hääletatakse.) Nähtawana mused on § 23. wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 24. Saksa, Wene ja Rootsi rahwusest kodanikkudel on õigus pöörata riiklikkudesse keskasutustesse kirjalikult oma keeles. Nende rahwuste keelte tarwitamine kohtus ja kohalikkudes riiklikkudes asutustes, kui ka omawalitsuse asutustes, määratakse ligemalt eriseaduses.

Juhataja A. Rei: § 24. kohta on rahwasaadik Bock'i poolt ettepanek tehtud, mis järgmiselt käib:

„Wähemusrahwuste asutused wõiwad sellekohase seaduse põhjal awalikke lisamaksusid oma rahwusest kodanikkude peale panna, kusjuures aga seesugused asutused peawad walitud olema üldise, ühetaolise, otsekohese ja salajase hääletamise teel proportsionaalsuse põhimõtte alusel“.

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mina olin selle ettepaneku wastu juba enne.

Juhataja A. Rei: Kuna seda parandust, punkt 4-dat, ei saa mitte wadata § 24. juurde, kui paralleelset, sellepärast tuleksid rahwasaadik härra Bock'i paranduse punkt 4, ja komisjoni poolt ettepanud § 24. paralleel-hääletamisele.

M. Bock (sk.): Ich wollte nur hinweisen, dass ich mich versehen habe und zwar in der Numeration.

Juhataja A. Rei: § 24. juurde punkt 5 asemel eksikombel olete pannud punkt 4, kuid peaks olema punkt 5, mis järgmiselt kõlab: „Wähemusrahwuste kodanikkudel on õigus saksa-, wene- ja rootsikeeles pöörata riiklikkudesse keskasutustesse. Kohtuasutustes, linnawalitsustes ja maakonnawalitsustes on lubatud saksa- ja wenekeeles asju ajada“. See on paralleel-ettepanek § 24. kohta ja sellepärast tuleb ta nüüd hääletamisele ettenähtud korras. Kas aruandja soowib selle ettepaneku kohta sõna wõtta?

Aruandja L. Olesk: Ma pean ütleva, et ma parandusega niisugusel kujul ei saa nõus olla. Siin on kohtute peale kohustus pandud, et nad peawad neis keeltes asju ajama. Kui seda niisu-

gusel kujul vastu wõtta, nagu rahwasaadik Bock ette pani, siis peab iga kohtunik neid keeli ka otsekohe oskama. Seda meie oma kohtunikku peale panna ei wõi. Näiteks on sisemaal wäga wähe Rootsi keele mõistjaid wõi peaaegu mitte sugugi, nii et sel kujul ei saa mina mitte selle paranduse poolt olla.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Et kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, tulewad nad hääletamisele poolt ja vastu selles korras, kuidas nad hääli on saanud. Esimesena panen hääletamisele komisjoni redaktsiooni. (Hääletatakse.) Et komisjoni redaktsioon teisel hääletamisel absoluutse enamuse on saanud, siis ei tule teine ettepanek enam hääletamisele.

Aruandja L. Olesk: § 25. Eraomandus on Eestis igale kodanikule kindlustatud. Ilma omaniku nõusolekuta wõib seda wõõrandada ainult üleüldistes huwides seaduste põhjal ja seadustes ettenähtud korras.

J. Temant (maal.): Selle paragrahwi algus ja lõpp käiwad üksteisele täitsa vastu. Alguses on öeldud, et eraomandus on Eestis igal kodanikul kindlustatud ja lõpus, et on wõimalus seda wõõrandada sellekohaste seaduste põhjal. Kui see nii on, siis tahaksin ma teada, missugune kindlustus on eraomandusel? Ei mingisugust. Kõik muutub selle järele, kuidas seadusandlik kogu seda tahab. Majanduslik elu saab täitsa parteide tallermaaks. Meie aga anname põhiseaduse selleks wälja, et anda teatawaid juhtnööre, mida rikkuda lubatud ei ole, et majanduslik elu kindlustatud oleks. Põhiseadus saab meile kindlustust andma eraomanduse kohta. Kui meie põhimõtte vastu wõtame, et eraomandust wõib wõõrandada, seda wõõrandamist keelata ei saa, on silmapilkusid ja asjaolusid, kus eraomandus peab wõõrandatud saama, siis ei tohi meie seda wõõrandada muidu, kui ainult teatawa õiglase tasu eest. (Naer pahemal pool ja keskel.) See mõte näitab teile küll naeruwäärt olema, kuid teiselt poolt, kes teab, kui kaugel teil nutt on. Meie oleme maaseaduses küll põhimõtte vastu wõtnud, et tasu anda, kuid see tasu ei ole õiglane, nagu näha, seda ütlen ma teile otsekohe ja selle tagajärjel wõib meil raskeid järeldusi tulla. Et sarnaseid nähtusi tulewikus ette ei tuleks.

oleks minu ettepanek praegusel juhtumisel ühte parandust teha ja sõnade järele „ilma omaniku nõusolekuta wõib seda wõõrandada ainult“ lisada sõnad „õiglase tasu eest“.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Ma ei leia, et härra Temant'i parandus midagi ära ütleks. Kui õigustunne rahwa hulgast wõi seadusandlikust kogust niiwõrd kadunud on, et tema seda õiglast tasu ei peaks andma, siis ei päästa see parandus ka mitte midagi, siis wõib nulli ka õiglaseks tasuks pidada, kuid siin on meil ainult seadusandlusega tegemist ja et meie rahwa järeltulewad põlwed wäheha õiguse tundega ei ole, kui meie... (J. Temant, maal.: Misteie siis kardate?) Meie ei karda mitte midagi. Meie wormuleerime sinu käsitust. Ma ei saa mitte härra Temant'i ettepanekuga nõus olla ja toetan komisjoni ettepanekut.

Juhataja A. Rei: § 25. kohta on rahwasaadik Temant'i poolt ettepanek tehtud juurde lisada kolm sõna „õiglase tasu eest“. Ma panen ta hääletamisele. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen § 25. nii hääletamisele, nagu ta komisjonis vastu wõetud. (Hääletatakse.) § 25. on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb):

§ 26. Majandusliku elu korraldamine Eestis peab wastama õigluse põhimõtetele, mille sihiks on inimwäärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis harimiseks maasaamise, eluaseme- ja töösaamise, samuti emakaitse, töjõukaitse ning nooruse, wanaduse, töowõimetuse ja õnnetuste puhul riigilt tarwiliku toetuse saamise kohta käiwad.

J. Jans (sd.): Mina isiklikult ei ole selle paragrahwi sisuga ja redaktsiooniga mitte nõus, kuid parandusi rohkem ei taha teha, kui ainult ühe. Siin on kaks seisukohta üksteise vastu. Esimene on, et wabadsus on elukutset walida ja ettewõtteid awada igal alal, eraomandus on kindlustatud. § 26. on aga määratud, et kõikide nende ettewõtete ja eraoman-

duste teenijate ja tööliste töövõimetuse korral peab riik vastutama, et kõik tasu ja toetus saadakse riigilt. Mina arwan, et ei ole siin tarwis mitte fikseerida, kes töövõimetuse korral tasu annab, et kui näiteks suured ärid, ettevõtted ja pangad, kui nad oma teenijaid on eluaeg pidanud, mitte õigust ei saaks neid ära ajada ja öelda: „Minge, teil on õigus riigi käest tasu saada.“ Ma panen ette sõna „riigilt“ välja jätta sellest paragrahwist. Üldse ma tähendan, et meie riigis õiguse põhimõte peab maksma selle põhiseaduse järele. See põhimõte peab seisma selles, et igähele inimesele inimväärline ülespidamine kindlustatud oleks. Ma arwan, et mitte igale inimesele ei ole tarwis inimväärlist ülespidamist kindlustada, nimelt niisugusel korral, kui inimene mitte niipalju tööd ei tee, et oma ülespidamist ära teenida, see on, kui terve, täiesti töövõimeline isik niipalju väärtusi ei walmista, kui palju ta ära tarwitab.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Mul ei ole selle wastu midagi öelda. Härra Jans üllatab meid oma parandustega. Ma mõtlesin tema endise paranduse üle järele ja sellepärast ei saanud sellesse uuesse süweneda. Sellel paragrahwil on suur tähtsus, sellepärast olen härra Jans'i paranduse wastu.

Juhataja A. Rei: § 26. kohta on rhs. Jans'i poolt parandus tehtud. Komisjoni aruandja ei ole selle parandusega ühinenud, sellepärast tuleb parandus eriti hääletamisele. (Hääletatakse.) 32 häälega 13 wastu on härra Jans'i poolt tehtud parandus wastu wõetud. Nüüd tuleb § 26. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see paragrahw wastu wõetud.

Aruandja L. Olesk (loeb): § 27. Kodanikkude õiguste ja wabaduste üleslugemine eelseiswates paragrahwides (6—26) ei kõrvalda mitte teisi õigusi, mis selle põhiseaduse mõttest järgnewad ehk temaga kooskõlas on.

Kodanikkude wabaduse ja põhiõiguste erakorralised kitsendused astuwad jõesse seaduslikus korras kindla tähtajani välja kuulutatud kaitseseisukorra puhul wastawate seaduste põhjal ja piirides.

Juhataja A. Rei: See paragrahw tuleb sellel kujul hääletamisele, nagu ta ette kantud on. Klambrites 6 ja 26 tuleb nummeratsioon eelmiste paragrahwide uuestikujunenud järjekorra järgi muuta. (Hääletatakse.) § 27. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Ühel endisel koosolekul tegi härra Baars ettepaneku teise peatüki pealkirja kohta, nimelt välja jätta sõnad „ja kohustustest“. Kas härra Baars oma parandust ka praegu toetab?

K. Baars (töer.): Ma pean sellest kinni.

Juhataja A. Rei: Härra Baars'i poolt on ettepanek tehtud teise peatüki pealkirjast sõnad „ja kohustustest“ välja jätta. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Olesk: Komisjon ei ole wõinud selle kohta seisukohta awaldada. Isiklikult leian ma selle wõimaliku olevat.

Juhataja A. Rei: Ma panen härra Baars'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): Peatükk III. Rahwast. § 28. Riigiwõimu kõrgemaks teostajaks Eestis on rahwas ise oma hääleõiguslike kodanikkude näol. Hääleõiguslik on iga kodanik, kes kakskümmend aastat wanaks on saanud ja wahet pidamata vähemalt üks aasta Eesti kodakondsuses olnud.

J. Temant (maal): Meil on tsiwiil-seaduses teatud paragrahw, mille järele täisõiguslikuks kodanikuks inimene siis saab, kui ta 21 aastat wana on. Seda määrust ei ole Asutawa Kogu enamus isesuguse seaduse aktiga muutnud. Sellest, et see seadus maksab, näen ma, et teie ise sellel seisukohal olete, et inimene 20-aastaselt niikaugele edenenud ei ole, et ise oma asju wõib ajada. Nüüd aga tahate teie ühekorraga riigiõiguse seisukohast seda mõtet läbi wiia, et inimene, keda teie ise tunnistate, et ta küllalt küps ei ole oma asju ajama, korraga nii küps on, et üldisi riigiasju wõib ajada. Meie teame väga hästi, et omad asjad inimestel ligemal seisawad. Kui teie tunnistate, et inimene alla 21 aastat küps ei ole oma warandust walitsema, kuidas saate teie siis sarnast inimest nõnda küpseks lugeda

riiklikust seisukohast. et ta juba üldisi asju ajada võib. Ise on ta eestkostmise all, aga riiki võib ta walitseda. Siin näen ma wastolu. Inimene tunnistatakse ühelt poolt weel mitte küllalt küpseks, et omi asju ajada, oma warandust walitseda ja oma tegude üle otsustada, teiselt poolt arwatakse aga üldistes asjus, riiklikkudes küsimustes küllalt nii küps olema, et selles waldkonnas juba otsustada võib. Sellepärast ma leian, et siin seesama wastu wõetud peaks saama, mis meil praegu maksew on kodanlises elus, et riiklikust elust osa võiksid wõtta ainult inimesed, kes 21 aastat wanad on. See on üks asi. Teiselt poolt tahate teie wastu wõtta, et walimistest wõiwad osa wõtta need, kes ühe aasta Eesti kodakondsuses on olnud. Ma arwan, et teatawal silmapilgul võiks see ehk hädaohtlik olla, sest üks aasta Eestis elamine on liig lühike aeg selleks, et inimesele kodakondsuse õigus anda. Panen ette 1 aasta asemel 2 aastat määrata.

J. Wain (sd.): Kui härra Temant paranduse tõi walimisõiguse äramääramise juurde, siis tõi ta ainukeseks põhjuseks ette, et tsiwiilõigus määrab kodaniku täisealiseks siis, kui see 21 aastane on. Mispärast see täisealsus mitte 20 ega 22 aasta peale pole pandud, seda ei toonud ta mitte ette, kuid nõuab, et põhiseadus tuleks nõnda kokku seada, et ta kooskõlas seisaks tsiwiilõigusega. Sarnasel juhutamisel tuleb põhiseaduse eelnõu weel väga mitmes paragrahwis muuta, sellepärast niisugune põhjendus väga palju kaaluda ei pruugi. Mis aga puutub sellesse, kas 20 või 21 aasta wanust wõtta, et kodanikule hääleõigust anda, siis peaksime meie riigikaitse praktika juures. Wõeti ju 20-aastaseid sõjawäkke, isegi 18-aastaseid wõeti. Ühes walimiskomisjonis töötades oli mul juhus näha, et need inimesed olles sõjawäes ja kandes sõjamehe raskusi, kuid walida ei saanud, endid kaunis tähtsal määral haawatud tundsid. Kui meie tulewikus tahame inimestelt maksusid wõtta, neid sõjawäkke wõtta ja muid raskusi ja kohustusi nende peale panna ja mitte walida lasta, oma hääleõigust tarwitada, siis on neil tunne, et neile ülekohut tehakse, ja niisuguse ülekohtu tegemiseks mingit põhjust ei ole. Mitte mingisuguste wäidetega pole ära näidatud, et inimene oma mõistuse poolest 20-aastaselt vähem küps oleks. Siis on üldiselt teada, et töölisel keskmiselt

warem ära surewad, kui need rahwakihiid, kes mitte tööd ei tee. Sellepärast oleks nende proportsioon walimistel wäiksem. Inimene 20 aastat wana olles maksab kõik oma maksud, kannab sõjawäe kohustused, ja on õigustatud nõudma, et ta walimisõiguse saaks.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Strandman: Mis puutub küsimusse, kui wana peab walija olema, see on erakordadel juba walimistel ette kantud, komisjonis ei olnud see põhjalikult arutamisel, ei maksa ka selle peal pikemalt peatada. Igatahes komisjoni nimel ei saa ma härra Temant'i parandusega mitte ühineda. Teisest küsimusest, et 2 aastat Eesti kodakondsuses peab olema, enne kui walimisõigust anda võib, muidu see Eesti riigile kardetawaks võib saada, leian ma, ehk see küll komisjonis arutamisel oli, et tema põhjendamiseks midagi tähtsat ei ole ette toodud. Harilikult ei ole riigis mitte tihti kodanikkude wastuwõtmisi ja 10 kunni 20 aasta jooksul wõiwad ainult mõned uued kodanikud juurde tulla, ja et neil hääleõigus oleks, oleks üsna üleaarne, sest nende wäheste unte kodanikkude mõju oleks liig wäike. Mis nüüd aga praegusesse puutub, kus Eesti rahwa liikmed wäljamaal on ja kodumaale tagasi tulewad, siis tulewad need ometi täiteks kodanikkudeks wastu wõtta, mitte poolteks, pärast seda, kui katseaeg möödab on. Nii ei saa ma komisjoni nimel härra Temant'i parandusega mitte ühineda.

Juhataja A. Rei: On ettepanek § 28. kohta tehtud, millega aruandja mitte pole ühinenud, ja mis sellepärast eraldi hääletamisele tuleb. Kes on akl. Temant'i paranduse poolt, et 20 aasta asemel 21 lugeda? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Kes on selle poolt, et sõnade „üks aasta“ asemel lugeda sõnad „kaks aastat“? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Nüüd tuleb § 28. hääletamisele komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) § 28. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 29—31.

§ 29. Hääleõiguslikud ei ole kodanikud: 1) kes seaduslikus korras nõdra- ehk hullumeelseks on tunnustatud ja 2) pimedad, kurtummad ja pillajad, kui nad eestkostmise all on.

Hääleõigusest jäetakse ilma mõned liigid kuritegijaid, riigivolikogu walimiseaduse põhjal.

§ 30. Rahwas teostab riigivõimu: 1) rahwahääletamise, 2) rahwaalgatamise ja 3) riigivolikogu walimise teel.

§ 31. Iga riigivolikogu poolt vastuwõetud seadus jääb wäljakuulutamata kahe kuu kestel tema wastuwõtmise päewast arwates, kui seda nõuab kolmas osa riigivolikogu seaduslikust koosseisust. Kui selle aja jooksul kakskümmendwiis tuhat hääleõiguslikku kodanikku nõuawad, et nimetatud seadus rahwale wastuwõtmiseks wõi tagasilükkamiseks ette pandaks, siis oleneb pärastine wäljakuulutamine rahwahääletamise tagajärjest.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): „§ 32. Rahwaalgatamise korras on kahekümnewiisil tuhandel hääleõiguslikul kodanikul õigus nõuda, et seadus saaks antud, muudetud ehk maksusetaks tunnustatud. Sellekohane nõudmine antakse wäljatöötatud seaduseelnõuna riigivolikogule. Riigivolikogu wõib eelnõu seadusena wälja anda, wõi tagasi lükata. Wiimasel juhtumisel pannakse eelnõu rahwale ette wastuwõtmiseks wõi tagasilükkamiseks rahwahääletamise korras. Tunnustab rahwahääletamisest osawõtjate enamus eelnõu wastuwõetuks, omandab ta seadusliku jõu. Sarnasel korral kuulutatakse wälja uued riigivolikogu walimised, mis hiljemalt seitsekümmendwiis päewa pärast rahwahääletamist ette wõetakse.“

Tänasel põhiseaduse komisjoni koosolekul otsustati see wiimane lause wälja jätta ja selle asemele uus paragrahw sisse wõtta, mis järgmiselt käiks: „§ 32-a. Kui rahwas riigivolikogu poolt wastuwõetud seaduse tagasi lükkab wõi riigivolikogu poolt tagasilükatud seaduse wastu wõtab, kuulutatakse wälja uued riigivolikogu walimised, mis hiljemalt seitsekümmendwiis päewa pärast rahwahääletamist ette wõetakse.“

Pean tähendama, et see uus ettepanek on tehtud põhiseaduse komisjoni kvoorumi poolt, mis vähem oli, kui esimesed. Tema tegemiseks olid järgmised põhjused: §§ 31. ja 32. seatakse põhimõte üles,

et rahwas on otsustaw selle juures, kas seadust maksma panna wõi mitte, ja kui rahwa otsus riigivolikogu otsusest lahku läheb, siis jääb maksma rahwa otsus. § 31 juures ei ole midagi öeldud, kas riigivolikogu siis kokku jääb, wõi peab ta laiali minema, kui tema otsus rahwa arwamisest lahku läheb. § 32., mis muidu sedasama laadi kannab, eraldub § 31. selle läbi, et ta kindlaid järeldusi teeb selle kohta, kui rahwa arwamine ja riigivolikogu otsus lahku lähewad. Sarnasel korral peab riigivolikogu laiali minema ja uued walimised ette wõetud saama. Komisjoni oma täies koosseisus arwas, et siin eksitus on tulnud. Nimelt peaks seesama järeldus maksma niihästi § 31. kui ka § 32. kohta. Nimelt, kui riigivolikogu ja rahwa arwamine lahku lähewad, siis peab riigivolikogu, kui see on selgunud, laiali minema ja ette wõetud saawad uued walimised. Selles mõttes täna põhiseaduse komisjon paneb ette § 32. lõpp wälja jätta ja kui seda tehakse, siis uus § 32-a sisse wõtta, nagu seda Asutawale Kogule ette kandsin.

Juhataja **A. Rei**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud § 32. lõpulause wälja jätta ja uus § 32-a sisse wõtta. Panen § 32. parandatud kujul — lõpulause wälja jätud — hääletamisele. (Hääletatakse.) § 32. on nähtawa enamusega wastuwõetud.

Panen § 32-a hääletamisele. (Hääletatakse.) § 32-a on nähtawa enamusega wastuwõetud.

Aruandja **O. Strandman** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 33. ja 34.

§ 33. Rahwahääletamised sünniwad riigivolikogu juhatus ülewälwe all. Rahwahääletamise alused ja kord on eriseaduses üles tähendatud.

§ 34. Eelarwe ja laenude tegemine, maksuseadused, sõjakuulutamine ja rahu-tegemine, kaitseseisukorra wäljakuulutamine ja lõpetamine, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni wäljakuulutamine, samuti ka lepingud wõõraste riikidega ei kuulu rahwahääletamisele ega wõi rahwaalgatamise teel otsustamisele tulla.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): Peatükk IV. Riigivolikogust. § 35. Rahwaesitajana teostab riigi seadusandlikku wõimu riigivolikogu.

K. Päts (maal.): Nimetus „riigiwolikogu“ on meile juba endisest ajast tutaw, kui Wene riigi seadusandliku kogu nimetus. Sellegi peale waatamata on see sõna ise meile wõõras juba sõnatüwide poolest, sest sõna „woli“ on wenekeelsest sõnast „wolja“ wõetud. Ma arwan, et meil meie rahwa kõrgema wõimu nimetamiseks oleks wõimalik olnud leida kohasemat ja kodusemat sõna. Meie wõiksime oma keelepraksisest sellekohase wastawa sõna otsida, mis sama tähenduse ära ütleks, kui sõna „riigiwolikogu“. Ma tähendaksin ainult selle peale, et meil kirjanduses tarwitusel on sõna „koda“, räägitakse ülemkojast ja alamkojast. Nii on seda sõna tarwitatud seadusandliku kogu nimetusena juba kauemat aega, ka enne Wene „riigiwolikogu“. Tarwitusel on see ilus sõna ka teiste kõrgemate riigiasutuste kohta, näiteks kohtukoda; seda sõna „riigiga“ ühendades saaksime „riigiwolikogu“ asemel „riigikoda“, see oleks wahest wastuwõetawam, kui „riigiwolikogu“, tuttawam on ta meile igatahes ja sellepärast teen ettepaneku „riigiwolikogu“ asemel wõtta „riigikoda“.

J. Mikiwer (sd.): Panen ette „saadikutekoda“.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku „riigi-esituskogu“.

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku seda arutamisele wõtta siis, kui teine lugemine lõppenud ja rahwasaadikud nimetuse järele kaalunud.

J. Reinthal (rhw.): Mina teen ettepaneku nimetada „riigikogu“.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Strandman**: Nimetused, mis siin täna ette kanti, ei olnud ükski komisjonis arutamisel ja mina arwan, et nimi meest ei riku. Kui Asutaw Kogu soowib seda küsimust edasi lükata, siis komisjoni nimel ma selle kohta seisukohta ei saa wõtta.

Juhataja **A. Rei**: Nimetuse kohta on ettepanekuid teinud härrad Päts, Mikiwer, Wirma, Anderkopp ja Reinthal. Ma olen nõnda aru saanud härra Anderkopp'i ettepanekust, et ettepanekud nimetuse kohta täna hääletamata jätta ja neid kolmandal lugemisel hääletada, ning see küsimus senni selles paragrahwis lah-

tiseks jätta. Sõna on rahwaesitajal Päts'il.

K. Päts (maal.): Ma arwan, et meie ei ole § 35. kohta parandust teinud, waid peatüki pealkirja kohta, mille meie wõiksime küll lahtiseks jätta, aga paragrahwi enese sisuliselt läbi wõtta ja hääletada.

Juhataja **A. Rei**: § 35. kohta on ettepanek tehtud seda hääletamisele panna, aga et nüüd parandused käiwad sõna „riigiwolikogu“ kohta, siis tuleb otsustada, kas need parandused läbi arutada wõi jätta II lugemise lõpuks. Panen härra Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastuwõetud.

Hääletamisele tuleb § 35. (Hääletatakse.) Hääletamisel on § 35 nähtawa enamusega wastuwõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 36. Riigiwolikogus on 100 liiget, kes walitakse üldise, ühetaolise, otsekohe ja salajase hääletamise teel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

Riigiwolikogul on õigus oma liigete arwu suurendada; sellekohane seadus hakkab maksma järgmistel riigiwolikogu walimistel.

Riigiwolikogu walimisseadus antakse wälja eriseadusena.

J. Seljamaa (töer.): Nagu ma kuulnud olen, on põhiseaduse komisjon riigiwolikogu liigete arwu kohta mitmesuguseid ettepanekuid teinud ja arw saja peale peatama jäänud. Mina isiklikult ei toeta mitte seda arwu ja arwan, et see suurel määral seadusandliku koja tööd takistama saab. Meil on praegu meie ajaloost 2 näidet olemas. Esiteks Maapäewal oli saadikuid 60 ja Asutawas Kogus praegu 120. Need, kes Maapäewal töötasid, teawad wäga hästi, et 60 liikme juures igasugune korralik töö wõimatu oli ja sellepärast oli ka Asutawa Kogu walimisel rahwasaadikute arw 120 peale tõstetud, kuid ma leian, et ka see tulewases riigikojas liiga wäikene arw on ja töö produktiivsuse mõttes peaks see igatahes mitte wähem, kui 150 olema. Kui meie waatame naaberrahwast Soome maal, siis näeme, et nende Maapäewal on 200 liiget ja teistes suuremates riikides on rahwaesitused mitmesajalised. Muidugi ei wõi meie sarnaseid esituskodasid

walida, nagu näiteks Saksamaal ja Prantsusmaal jne. on, kuna aga 150-liikmeline esituskoda minu arvamise järele igatahes meie rahwaarwule ja sellele tööle wastab, mis tulewasel riigiwolikogul ees seisab.

Teiseks põhjuseks wõiksin ma wahest järgmist asjaolu ette kanda: Kõik parlamendi liikmed juba mitmesuguste põhjuste pärast ei saa jookswast tööst osa wõtta. Kõigepealt osa parlamendi liikmeid, 6—7 liiget saawad juhatuses olema. — Asutawa Kogu juhatus on praegu 6-liikmeline, — siis on osa walitsuse liikmeid, kes loomulikult jookswast tööst seadusandlikul alal ka osa wõtta ei saa, see on ligikaudu 10 kunni 16 liiget. Meil on siin eelnõus ette nähtud, et riigiwolikogu liikmed peale walitsuse liigete wõiwad olla ministrite abid, ja kui hea wõi kui paha see ka on, seda küsimust ma praegu ei puuduta, aga kui meie selle paragrahwi sisse jätame, siis wõime oletada, et teataw osa parlamendi liikmetest ministride abide kohtadele läheb, nõnda et juba ligikaudu 20 inimest jookswast seadusandlikust tööst osa wõtta ei saa. Sellepärast, nagu kõikide seadusandlikude kodade tegewus, mis õige piiratud arwuga töötab, produktiivne olla ei saa, eriti kui meie 100-liikmelise arwu juurde peatama jääme, teen ma ettepaneku § 36. järgmist parandust wastu wõtta: „riigiwolikogu liigete arwu tõsta kunni 150-ni ja wälja jätta teine lõige § 36.“

J. Jans (sd.): Mina arwan, et küllalt on, kui riigiwolikogu on 80-liikmeline. Tähele pannes seda tööd, mis siin Asutawas Kogus on tehtud, ei ole mingisugust suuremat produktiivteeti märgata. Mina arwan, et 80 liikmest on küllalt, sest see wastab meie rahwaarwule ja teen sellekohase ettepaneku.

A. Anderkopp (töer.): Härra Jans ütles sellega ära, mis tal öelda oli, et see wastab meie rahwaarwule. Sel juhtumisel tuleb meil õieti kõik wäiksemas kujus teha, sest see wastab meie rahwaarwule: tuleb neli kunni kolm korda vähem süüa, maksusid vähem peale panna jne. Kuid meil on riik olemas ja nõuab oma aparraadi läbi sedasama, mis teisedki riigid. Kuid mul on weel teised motiivid, mis mind ei lase härra Jans'i ettepanekuga nõus olla. Kõigepealt peab seda silmas pidama, et meie riik iseenesest väga erakondlikust küljest arenenud on ja õige laia ulatuse on wõtnud. Rahwaesituses

saab olema mitu erakonda ja kui teie selle arwu liig wäikse loote, siis on kindel, et üksikud erakonnad walimistel oma paremaid jõudusid esitada ei saa. Wõin kindlasti öelda, et see hästi ei mõju. Teiseks peab ütleva, et meie naabruses küsitawaks saab, kas sel wiisil üldse töötada saab. Mina arwan, et see ettepanek mitte soowitaw ei ole wastu wõtta. Wäljapääseteed wõib leida sellest ainult liikmete arwu suurendamise läbi. Küsimus on ainult, kas see meile mitte liig suuri kulusid ei tee. Ma arwan, et ta kuigi palju suuremaid tegema ei saa: kui meie paremaid jõudusid saame ja ma loodan, et see wõimalik on suurema arwu juures, siis edeneb töö intensiivsemalt ja läheb rutemini. Järelikult ei tule meil kulutada mitte niipalju, nagu see praegu Asutawa Kogu ajal sündinud on. Mis aga puutub 80-liikmelisse riigiwolikogusse, siis pean ütleva, et see tehniliselt mitte wastuõetaw ei ole. Wõtame meie 80 liiget, siis on iseenesest 30% puuduwaid ja jääb 70% järele, mis wälja teeks 56 inimest. Kui seal 56 liiget järel on ja sellest arwust maha arwame walitsuse liikmed, kes ka suuremalt jaolt osa wõtta ei saa, siis jääks umbes 40-liikmeline kogu järele, kes harilikult koosolekul olema saab. Sealteeks enamuse 20 kunni 25 liiget ja sellest enamusest oleks küllalt, et iga ettepanekut kukutada. See ei ole loomulik; teada on, et 80-liikmelise riigiwolikogu juures alati 20 inimest opositsiooni wõiwad jääda. Wõib olla, et nad seda mitte teha ei saa, kuid siis on harilik nähtus, et suurem osa erapooletuid on, mis aga iseenesest soowitaw ei ole. Kui töö produktiivsus silmas pidada ja et meie parlamendi ülespidamine mitte liig kallis ei tuleks, ei saa kuidagi seda aluseks wõtta, et vähem arw oleks. Minu arusaamise järele peaksime riigiwolikogu liikmete arwu sarnaseks fikseerima, mis meie ülesannetele wastab, peale selle kui silmas pidada, et rahwa suurenemist loota on. Suurenemine on loomulik pärast praegusi raskeid aegu ja peale selle on näha, et meie kodanikud, kes kaugele Wenemaale tööpuuduse pärast läinud, tagasi walguma hakkawad, mille tõttu meie riiklik aparraat tingimata suuremaks läheb. Loomulik oleks, et riigiwolikogu liikmete arw suurem oleks. Komisjonis olid sellel alal ka õige ägedad waidlused ja praegune komisjoni aruandja ei saa kuidagi leppida selle küsimusega, kuid mina arwan, et Asutaw Kogu peaks neid

kogemusi arwesse wõtma, mida Asutaw Kogu ja Maapäew on näidanud ja riigiwolikogu liikmete arwu tingimata suuren-dama.

J. Wain (sd.): Ma juhiksin lugupeetud rahwasaadikute tähelpanu selle asja-olu peale, et meie põhiseaduse neljas peatükk lubab küll, et walitsuse liikmed ja ministrite abid wõiwad olla rahwasaadikud, et ta sedasama õigust ei jäta teistele ametnikkudele, ei jäta isegi õigust ülikooli professoritele. Et meie Asutaw Kogu selle arwu juures, mis temal on, siiski töötab, siis peab silmas pidama seda, et samad walitsuse liikmed, kui ka ministrite abid on esiteks oma kohtadel ja peale selle palju suurem on nende arw, kes ka riiklikus ametis seisawad. Kui meie põhiseadus eitab nende olemist teistes ametites ja jätab nende tööjõu täitsa parlamendi jaoks, siis wõime loota, et saja-peane parlament ei tööta mitte nõrgemalt kui Asutaw Kogu. Mis puutub sellesse, et parlamendi töö tulewikus kaugeltki nii pakiline ei ole, kui praegu Asutawa Kogu töö, siis wõib loota, et seda tööd suudetakse wõib olla palju kannatlikumalt ja põhjalikumalt teha, kui praegune ajapuudus seda lubab. Puudused seadustes olenewad vähem peade arwust, kui peadest enestest. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : N e e d p e a d p e a w a d w ä l j a j ä ä m a .) 150 oleks igatahes tulewase töö jaoks liig suur arw. Mis sellesse puutub, et siis üksikud rühmad oma paremad jõud parlamenti saadawad, siis igatahes mahutawad nad oma paremad jõud nimekirjale ette ja kui nimekiri ühtegi kohta ei saa, siis ei ole seal walimisseadus süüdi, ega parlamendi liikmete arw, waid poolehoidmine, mida parteil mitte ei ole. Mina arwan, kui mitte jääda arwu 80 juurde, siis 100 oleks see, mille juures peatada tuleks.

L. Olesk (töer.): Arwudega 100 wõi 80 ei saa ma mitte nõus olla, toetaksin vähemalt arwu 150 järgmistel põhjustel. Asutaw Kogu on istunud ligikaudu aasta ümber wäikeste waheaegadega. Kui meie aga loomulikku riiklikku ellu astume ja kui meil parlament tegewusesse astub, ei ole ta meie parlamendi aasta ringi töötamist — see on absoluut wõimatu. Parlament ei wõiks mitte rohkem, kui 3—4 kuud aastas istuda — see oleks kõige rohkem, mis riigiwolikogult wõi -nõukogult — ei tea, mis sõna peale peatama jääme — nõuda wõiksime. See, mis ära

teha tuleks, ei oleks iseenesest mitte palju wäiksem, kui see, mis meie aasta jooksul teeme. Muidugi seaduseelnõusid ei tööta wälja enam tulewane seadusandlik kogu, waid walitsus esineb seaduseelnõudega. Kõik seaduseelnõud, kõik eelarwete läbiwiimised, üksikud majanduslikud küsimused, üldine riigi poliitika — see kõik peab üksikutest komisjonidest läbi minema. Praegu näeme, et üksikud Asutawa Kogu liikmed on 3—4 komisjonis, see on wõimalik selle tõttu, et meie komisjoni istumised mahutame mitmesuguste päewade peale. Kui nüüd parlament lühikest aega koos on, siis peab ta sagedamini istuma, kui 2 korda nädalas. Parlamendi istumiste ajal ei saa komisjonis mitte istuda, waid peab seda tegema teisel ajal. Meie ei saa ka seda oletada, et komisjonid töötawad, kui parlament kodus on, waid komisjoni liikmed peawad siis töötama, kui parlament koos on. Et see töö, mis ära tehtud peab saama, suur on, siis on loomulik, et ühed komisjoni liikmed mitmesugustes komisjonides olla ei saa. Wastasel korral ei saa komisjonid korruga istuda. Järelikult peab see arw, kust neid komisjoni liikmeid wõtta, kaunis suur olema ja minu äranägemise järele ei saa kuidagi wiisi ette pandud arwuga rahul olla. Edaspidi saab rohkem komisjone olema, kui siamaale, ja kui meie selle arwu 80 peale jätame, siis on selle tagajärg ainult üks, et parlament mitte 3—4 kuud ei istu, et oma tööga walmis saada, waid ta peab 5—6, wõib olla 7—8 kuud istuma. Wähema arwuga ei saa teie mitte kokkuhoidlikumad olla, sellepärast, et vähem arw inimesi istub pikemat aega ja teeb suuremaid kulusid, kui palju inimesi lühikese ajaga. Et teie aga 80 inimesega kõik selle töö lühikese ajaga ära teha saate, see on kui meie oma tööjõudu kõrgelt hindame, on minu praktilise äranägemise järele absoluutselt wõimatu. See peab õige wäleda waimuga inimene olema, kes täna ühes, homme teises ja ülehommel kolmandas komisjonis istub, igas komisjonis täie osawusega tööd tehes, sest kui meie eritööde juurde läheme, siis peame ka rohkem iga üksiku küsimuse kohta ette walmistama. Praegu on meil nii, et mitmes komisjonis töötades liige lihtsalt üleolewalt ütleb: mul ei ole aega olnud materjaali waadelda, otsustasin nagu Jumal annab, terwe mõistusega seda asja. Niiwiisi ei saa mitte töötada. Kui teie tahate weel ette walmistada ja üksikuid

küsimusi läbi waadata, siis läheb aega ja jõudu tarwis, ja minu arusaamise järele ei saa teie 80, wõi 100 wõi 120 liikmega sellega walmis. Meil ei saa riigi praktikas ega teoorias esiotsa wõi mitmekümne aasta jooksul, suuri waldawaid teadmisi olemä, meie ei saa selle jõuga walitsemise tööd ära teha ja sellelt seisukohalt toetan ettepanekut, et meie fikseeriksime selle arwu esiotsa 150 peale.

J. Jans (sd.): Härra Olesk on selle peale tähendanud, et Asutawa Kogu komisjoni liikmetel ei olla komisjonide paljuse pärast aega olnud seaduseelnõusid tarwiliku asjatundlikkusega läbi waadata ja seda tarwilikult ruttu teha, ja paljud komisjonid oleksid pidanud paremini töötama. Minu teada on palju suurem häda, suurem ajakaotamine sellest tulnud, et Asutawa Kogu liikmed mitte üksi Asutawa Kogu töö juures ei ole olnud, waid hoopis teisi asju ajanud ja kuskil mujal ametis olnud ja ei ole ennast päriselt Asutawa Kogu töödele pühendanud. Meie peame tunnistama, et seda ei ole tehtud, et enestele suuremat sissetulekut saada, waid lihtsalt sellepärast, et meil isikutest puudus, inimestest, kes ühes wõi teises riigiasutuses asju wõiksid ajada ja meie Asutawa Kogu liikmed on selle tõttu, et meil asjatundjaid inimesi wähe, mitmes kohas ametis. Kui meie aga riigiwolikogu liikmete arwu veel tõstame, siis jääb kohapeal inimeste lagedus veel suuremaks ja meie riiklik elu kindlasti kannataks selle all suuresti. Nüüd ei ole siin mitte seaduseelnõu järele selge, kuidas meie riigiwolikogu töötama saab, kas terve aasta wõi kolm kuni neli kuud. Kui meie waatame § 38., siis näeme, et Wabariigi Walitsus ja tema asutuste poolt nimetatud ametnikud ei wõi mitte parlamendis liikmeiks olla, nii et kui ametnik ennast walida laseb, siis ka ennast koha pealt peab lahti wõtma. Ja kui 3—4-kuuse töö eest nii palju palka ei makseta, et ta terve aasta elada saaks, kust peab ta siis kõrwalteenistust leidma. Teiseks oleks aga see ülekohtune 3—4-kuulise töö eest niipalju palka maksta, et inimene 7 kuud ilma tööta elada saaks. Nii et selle projekti järele tuleb enne kindlaks määrata, kuidas riigiwolikogu oma tööd korraldab. Kui ta terve aasta töötab, siis on minu arwamise järele mõeldaw ja täiesti loogiline, et inimesi selles kogus wähem on. Kui aga töö kestab 3—4 kuud ja nemad kõik selle

aja wärskelt selle töö kallal on, siis on tarwilik, et riigiwolikogu liikmete arw suurem oleks. Ka see moment tuleb silmas pidada, kas meie riik suudab oma rahwaesitust ülewal pidada, olgugi, et härra Anderkopp nii üleolewalt ja pilkawalt selle küsimuse üle muigab. Mina arwan, et 80 liiget wõiksid meie intelligentsi ja tööwõimeliste inimeste seast ilma raskuseta parlamenti walitud saada, mitte rohkem.

L. Olesk (töer.): Kui nüüd suurem arw kohalikke tegelasi on riigiwolikogusse kutsutud, siis ei ole see minu arwates mitte nii suur õnnetus, kui see riigiwolikogu töötamise aeg jälle sedawõrd lühem peaks saama. Minu arwamine oleks, et meie riigiwolikogu mitte terve aasta koos ei istuks, waid kõige rohkem 3—5 kuud, üle selle ei ole absoluutselt mitte wõimalik. Mis nüüd sellesse töösse puutub, siis pean ma ütlemä, et minu äranägemise järele need isikud, kes kõrwaltoid teewad, see tähendab erakutsega Asutawa Kogu liikmed, need palju rohkem praegustest komisjonide istumistest osa wõtawad, kui need, kes kõrwalist ametit ei pea. Ma sõidan harilikult igal nädalal kord Tartu ja koosoleku ajaks jälle siia, wahel olen ma ka laupäewiti siia jäänud, et komisjoni istumistest osa wõtta, kuid siis oli harilik nähtus, et tarwilikku komisjoni liikmete arwu kätte ei saadud. See on ka iseenesest arusaadaw, sest kui järgimööda ikka tööd teha, siis tüdinewad inimesed ka ikkagi ära. Härra Jans pühendab ennast täiesti Asutawa Kogu tööle ja teeb seda ka hoolega, aga et ometi meie töö kiire on ja liig wähe aega üle jääb, siis on see seletataw, et härra Jans, kes mitmest komisjonist osa wõtab, igal lugemisel mitte ühte parandust ei tee, waid ikka parandus mitmes wariatsioonis. See on täiesti loomulik selle töötamise juures, nagu meil; siin tulewad mõtted korruga läbi kaaluda ja kohe ettepanekuid teha. See töö nõuab teatawat spetsialiseerimist, teatawat walmistust. Kui meie aga mitmes komisjonis peame istuma ja seda meie peame, kui meid arwu poolest wähe on, siis ei saa meie mitte spetsialiseerida ja ennast ühele küsimusele pühendada. Sellest siis tuleb, et kauemalt ei mõelda paranduste üle järele ja pärast tagantjärele oleme sunnitud käsi laotama, ja nii mitmedki meie juristid on imestanud, kuidas see ja see paragrahw on läbi läinud sarnasel

kujul. Ühele liikmele ei wõiks üle kahe komisjoni peale panna, sest üks inimene ei wõi spetsialist olla korraga välisministeeriumi, siseministeeriumi, sõja- ja rahaministeeriumi asjades. Neil walitsuse asutustel on niipalju iseäraldusi, et üks inimene nendesse süweneda ei saa. Kui teie tahate, et igasse komisjoni ise parlamendi liikmed walitakse, siis ei saa teie 100—120 liikmega kõike komisjone iseiswalt kokku seada. Kui weel silmas pidada, et meil õige killustatud parteid saawad olema, wõi et jälle igat liiget ei saa komisjoni walida, sellel põhjusel, et nende taga küllalt rahwast ei seisa wõi mõnel teisel tingimisel, siis on see absoluutselt wõimatu 100 liikmega tööd teha. Olgu meie riik ka kui wäike tahes, walitsuse töö on igas riigis ikka ühesugune ja olgu rahwaarw 1 wõi 10 miljonit, parlamendi töö on ligikaudu seesama ja peaks wastama sellele, mis teistes riikides on.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Strandman: Härra Anderkopp ütles, nagu oleks härra Jans soowi awaldanud, et meil härra Olesk wõi härra Seljamaa, wõi teised rahwaasadikud vähem sööma peawad. Minu arwates on härra Jans'il täiesti õigus, kuid mitte seda ei arwa ma, et härra Anderkopp wõi härra Seljamaa vähem sööma peaksid, kui inglane wõi prantslane, aga et meie parlament vähem peab sööma, kui Inglise, Prantsuse wõi Saksa parlament, see on õige. Iga meie riigiasutus peab vähem sööma, kui sellekohane suurriigi asutus. Siin peab tingimata wahet tegema, teisiti meie elada ei saa ja 5—600 liiget, mis wõib olla mõnele väga otstarbekohane ja soowitaw, meie oma juures ometi maksuma panna ei saa. Härra Seljamaa rääkis siin teistest riikidest, et seal on palju rohkem, kui meil, tõi näiteks Soomet ette, et seal 200 on, kuna meil 100 on ette nähtud. Siin argu unustatagu, et Soomes kolm korda rohkem rahwast on, kui Eestis ja selletõttu ka proportsionaal vähem maksab, kui Eesti riigil. (**J. Seljamaa, tões.:** Kust teie seda teate?) Soomes on üle 3 miljoni elaniku, kuna Eestis ühe miljoni ümber on. (**Wahelhüüe:** Soomes on 2½ miljonit.) Wabandage, Soomes on praegu 3.200.000 elanikku, nõnda et siin on suur wahe, ja kui meie Soome mõõdupuuks wõtame, siis tuleks 66 liiget, aga

mitte 150, nagu härra Seljamaa arwab. Mina olen neid arwusid waadanud, siis kui see Asutawa Kogu põhiseaduse komisjonis arutamisel oli ja tulin otsusele, et kui meie 100 määrame, siis see arw suurem ikkagi on, kui teistes riikides. Mul ei ole mingit numbrit peas, aga ma lugesin enamasti kõik teated sellest läbi ja arw sada, mille peale meie jäime, on igatahes suurem meie rahwakogu peale, kui teistes riikides nende seadusandliku kogu liikmete arw, see on kindel. Teine põhjendus, et öeldakse: kui 100 määrata, siis on seal üksikud ministrid, üksikud ministrite abid, parlamendi juhatus jne., jääb wähe järele ja need ei saa tööd teha. See on igas parlamendis ja see wahakord muutub, ja kui nüüd selgusele ja kindlale otsusele jõutakse, et meie tulewane parlament peab rohkem kontroleeriw asutus olema, seaduseelnõud peawad juba enne täielikult wälja töötatult seadusandlikule kogule ette pandud saama, ja sel teel on wõimalik see. Kui nüüd meil, kus jõudude puudus suur on, parlament 2 kuud peab kokku tulema, kuna muulajal hoopis teine elukutse on, siis ta lihtsalt spetsialist ei saa olla oma töös, kui 2 kuud aastas sealolijad üht tööd teewad ja seal spetsialistid on, 10 kuud aga teist tööd teewad, mis hoopis teisel alal wõib olla. Ma arwan, et sel teel meie spetsialiste ei saa, muidugi teada üksikud jõud leiduwad, kellel teataw huwi saab olema, aga kui palju meil niisuguseid jõudusid olema saab, seda ei tea. Mina arwan, et ka praegused walimised rahwaesitust eitawad, ja kui tulewikus riigiwolikogu suurendada, siis teie ise näete ja siis selgub, kas Eestis on jõudusid, kes parlamentlikule tööle kasulikud. Mina arwan, et meil neid wäga palju ei ole. Teine põhjus, mis siin ette toodi, et üksikud wäikesed erakonnad on olemas, neil on wäga head jõud ja nad saaksid ainult ühe liikme läbi wiia ning ei saa selle tõttu mitte riigiwolikogust osa wõtta. Mina arwan, et see kõige suurem õnnetus on, kui meil rohkem wäiksemaid erakondi on, sest seda halwem on seadusi wälja anda, neid ellu wiia. See on ju tõsi, et proportsionaal esitajad on walitud, et see on poliitiline, wõi geograafiline, et nõnda kui maakera suur on ja gloobus on wäike, nõnda on ka maa suur ja parlament wäike, kuid kui meie kõiki neid wahendid esitame, siis ma ütlen, on seadusandlus wäga raskendatud. Parem on ikka seadusi teha ja riiki walitseda seal, kus ainult 2 erakonda wõistlewad, nagu

Inglismaal — praegu on see seal kahjuks kolmeks läinud, — siis saab riik loomulikult elada. (A. Anderkopp, tõer.: Ega teie sellega erakondi ei kaota.) Ma arwan, kui üksikutele inimestele lootust ei ole, et nad läbi lähewad ja nad midagi teha ei suuda, siis kaob tahtmine ära ennast eraldada teistest erakondadest, nad koonduwad üheks erakonnaks, ohwerdawad pisut oma waadetest, millel riiklikus elus suurem tähtsus ei ole. Õeldakse, et praegu on meil niisugune olukord, et ühed töötawad mitmes komisjonis, teised mitte üheski, — ja tõsi, aga ma arwan, et siin mitte see põhjuseks ei ole, et meil inimestest puudus on. Meil on inimesi küll, kui näiteks põhiseaduse komisjonis tuli täna üks inimene $\frac{3}{4}$ 12, teine kell 3 jne. kuni lõpude-lõpuks 6 kokku tuli, mis aga mitte sellepärast ei ole, et meil inimesi ei ole, waid nad arwawad, et mis meie sinna läheme, — meil ei ole õieti kindlat arusaamist, et komisjoni töö nii tõsine ja tähtis on, mis ühel wõi teisel juhtumisel komisjoni liikmed teewad, kui nad kohused oma peale on wõtnud, see on loomulik ja arusaadaw. Kui meie praegu kõik Asutawa Kogu liikmed ära jaotame olemasolewatesse komisjonidesse, siis 2 komisjoni tuleb igaühe peale, kuid praegu on komisjone, kus mingisugust tööd ei ole, kus töö juba lõpetatud on. Ma arwan, et kõik need põhjused, mis siin ette toodud, küllalt mõõduandwad ei ole, et meie tulewase riigiwolikogu liikmete arwu suurendaksime. See on kallis lõbu ja ei tasu ennast ära, uusi wärskeid jõude meil ei ole, keda praegu riiklikule tööle peaks rakendama, wõib olla, et 10 aasta pärast wast, wõi 20 aasta pärast asjatundjaid leidub, kes kuuks ajaks kokku tulewad ja siis sellekohaselt töötawad, siis wõime sellekohase seaduse wastu wõtta, praegu ma niisuguseid jõudusid kuskil ei näe, arwan, et meie jõud on juba Asutawas Kogus suuremalt jaolt esitatud, nii et mingisugust põhjust ei ole komisjoni ettepanekut tagasi lükata ja seda arwu suurendama hakata. Ei oleks ka soowitaw vähendada, waid komisjoni ettepaneku juurde jääda, kus riigiwolikogu liikmete arw 100 peale kindlaks on määratud.

Juhataja A. Rei: Siin on tehtud akl. Seljamaa ja akl. Jans'i poolt ettepanekud. Akl. Seljamaa poolt, riigiwolikogu liikmete arwu suurendada 150 peale ja akl. Jans'i parandus — vähendada 80

peale. Need kaks parandust ja weel komisjoni redaktsioon, wõi ettepanek, tulewad paralleel-hääletamisele. Ma panen need ettepanekud selles järjekorras hääletamisele: 1) akl. Seljamaa ettepanek, 2) komisjoni ettepanek ja lõpuks 3) akl. Jans'i ettepanek. (Hääletatakse.) Et tehtud ettepanekud ei ole ükski absoluutset enamust saanud, siis tulewad nad weel korra hääletamisele poolt ja wastu, ja selles järjekorras, nagu nad hääli on saanud. Hääli on saanud härra Seljamaa ettepanek 22 poolt, komisjoni ettepanek 44 ja härra Jans'i ettepanek 43. (Hääletatakse.) Teisel hääletamisel on komisjoni ettepanek saanud absoluutse enamuse ja sellepärast loen ülearuseks teisi ettepanekuid hääletamisele wõtta. Nii tuleb siis härra Seljamaa parandus hääletamisele, nimelt käesolewa paragrahwi teine lõige wälja jätta. (J. Seljamaa, tõer.: Ma wõtan selle ettepaneku tagasi, sest minu teine ettepanek oli ühenduses esimese ettepanekuga.) Et rhs. härra Seljamaa oma paranduse tagasi wõtab, siis tuleb § 36. hääletamisele komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) § 36. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 37. Õigus riigiwolikogu liigete valimisest osa wõtta, wõi ennast riigiwolikogu liikmeks walida lasta on igal Eesti kodanikul, kes hääleõiguslik on.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 37. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 38. Riigiwolikogu liikmed, wälja arwatud Wabariigi Walitsuse liikmete abid, ei wõi Wabariigi Walitsuse ja tema asutuste poolt nimetatud ametites olla.

J. Jans (sd.): Mina olen juba mitmel puhul selle peale tähendanud, et selle paragrahwi järele paljudele wabariigi kodanikkudele ja just nendele, kellel riigi asjade ajamises asjatundmist wõib olla, wõimatuks tehakse riigiwolikogu tööst osa wõtta. Need on wabariigi ametnikud. See paragrahw on wõrdlemisi selgusetu redigeeritud, ja kui temale lai seletus anda, siis isegi omawalitsusetegelased jne. tulewikus riigiwolikogu liikmed ei saa olla muidu, kui nad peawad ametist lahkuma. Kui nüüd, nagu siin põhiseaduse komis-

joni liikmed on tähendanud, meie wolikogu ainult 3—4 kuud aastas töötab, siis loomulikult ei makseta nendele niipalju palka, et nad aasta otsa saaksid teenistuse ära elada. Seda silmas pidades, et nemad niiviisi lihtsalt teenistusest ilma jääwad, ei lase need inimesed, nimelt walitsuse teenistuses olewad isikud, kelle kaastööd riigiwolikogu just tarwitaks, endid mitte walida. Nad ei saa seda teha. See on ühe osa riigikodanikkude õiguste piiramine. Kui aga riigiteenistuses olewad isikud ei wõi ilma, et nad oma kohti ära annaks, riigiwolikogu liikmed olla, siis ma mõtlen, mispärast teine osa, erateenistuses olewad isikud, seda wõiwad. Ja on teada, et niihästi praegusel ajal Ameerikas, kui ka Euroopa parlamentides, just rahamehed tooniandjad on ja just need riigi aparati oma kasuks tarwitawad, kuna riigiametnikkude poolt wabariigi seadusandlikku aparati oma kasuks wõi walitsuse sihtide kättesaamiseks tarwitamist praegusel ajal karta ei ole. Ma waatasin Saksa uuemaid põhiseadusi, aga kuskil ei ole sarnast paragrahwi kui meil, waid ümberpöörduvalt, igas põhiseaduses on öeldud, et ametnikkudel ja teenijatel on õigus parlamendi liige olla ja neil ei ole selleks iseäralikku ametipuhkustki tarwis, waid antakse isegi walimiste ettewalmistamiseks aega. Sellepärast loen ma selle paragrahwi wastuwõtmataks ja teen ettepaneku tema asemele wastu wõtta paragrahw järgmise sisuga: „Riigiwolikogu liikme kohuste täitmise pärast ei wõi ühtegi ametnikku, teenijat ega töölist teenistusest lahti lasta. Walimiste ettewalmistuseks peab nendele tarwilik waba aeg antama“.

N. Kann (krst.): Mina arwan nüüd ka ühes härra Jans'iga, et sellega tõesti ametnikkudele ja omawalitsuse teenijatele liiga tehakse, kui selles paragrahwis nõutakse, et lühikesed istungid, mis kaks kuud kestawad, et selleks ajaks tuleb ametist ära astuda, selleks, et tal wõimalik oleks riigi päewatööst osa wõtta, sellepärast teen ma ettepaneku, et mitte seda ettepanekut wastu wõtta, mis härra Jans tegi, sest see parandus teeb asja weel segasemaks, waid ma soowiksin, et sellele paragrahwile terwelt kriips peale saaks tõmmatud, nii et ta ülepea ei oleks olemas.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Strandman: Põhi-

seaduse komisjonis oli need puudused, mis härra Jans ette tõi, ka arutada. Et teine põhimõte on maksma pandud, et tuleb riigiwolikogu ametnikkudele kitsendusi teha, et nad mitte ei saaks teises kohas ametis ja ühtlasi ka riigiwolikogu liikmed olla, siis tekkis see järgmistel põhjustel: kõigepealt arwatakse, et kui keegi walitsuse poolt ametisse määratud on, et ta siis ka teatawas mõttes distsiplinaar korra alla käiks, see oli üks asi ja sellepärast ei wõi ametnik mitte täit kodanikutunnet eeldada. See on üks asi, aga teine asi on palju tähtsam ja nimelt, et raske on ühel ajal kahte isandat teenida ja meie ei wõi ametnikkudekarja niiwõrd suurendada, et seal paar, kolm tükki woiksid ära jääda ja ametiasutus sellepärast wõib hästi edasi töötada. Kui keegi on koha peale määratud, siis peab ta oma kohut täitma ja ta saab oma teatawate töötundide eest palka. Inimesi, kel kahe ja kolme inimese tööjõud, on meil Eestis väga vähe, et ühel ajal parlamendis ja weel mõnes muus kohas teenida saaksid. Kes tahawad parlamendis töötada ja ennast sinna walida lasta, need peawad ka sellele tööle anduma ja oma teistest kohustest lahti ütlemata. Kui härra Jans siin ette toob, et üksikud inimesed on erateenistuses ja et nemad wõiksid olla ka parlamendi liikmed, ja ma arwan, et need iseseiswad inimesed waewalt oma kohut täita suudawad. Meil on praegu halwad nähtused inimestest, kes peale Asutawa Kogu weel mujal ametis on ja neist on Asutawas Kogus tõesti vähe kasu ja sellepärast ei saa ma mitte nende parandus-tega ühineda.

Juhataja A. Rei: § 38 kohta on tehtud parandus-ettepanek härra Jans'i poolt ning härra Kann'i poolt, et see paragrahw hoopis wälja jätta. Aruandja ei ole kumbagi ettepanekuga ühinenud, sellepärast tuleb eriti hääletamisele kõigepealt härra Kann'i ettepanek, see paragrahw täitsa wälja jätta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawana museda tagasi lükatud.

Härra Jans'i ettepanek on paralleelne komisjoni redaktsiooniga ja sellepärast tulewad nad paralleel-hääletamisele. Härra Jans'i ettepanek on — § 38. järgmiselt redigeerida:

„Riigiwolikogu liikme kohuste täitmise pärast ei wõi ühtegi ametnikku, teenijat ega töölist teenistusest lahti lasta. Walimiste ettewalmistuseks peab nendele

tarwilik waba aeg antama.“ (Hääletatakse.) Rahwaesitaja Jans'i ettepanek on saanud poolt 47 häält, komisjoni redaktsioon on saanud 48, seega absoluutse enamuse ja on sellega vastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): „§ 39. Iga kolme aasta järele wõetakse ette uued riigiwolikogu walimised. Riigiwolikogu liikmete wolituste algus arwatakse riigiwolikogu walimiste tagajärgede väljakuulutamisest.“

Ma wõiksin siia seletuseks juurde lisada, et Asutawa Kogu põhiseaduse komisjon asus osalt seisukohal, et meie tulewane riigiwolikogu on parlamentaarne asutus. Kuna meil aga presidenti olemas ei ole, siis on kõrgem wõim riigis riigiwolikogul ja selle järele wõiks riigiwolikogu sedasama öelda „Le roi est mort, vive le roi“, et kuningas on surnud, elagu kuningas! Läksid aga arwamised lahku, et wana wolikogu on niisama edasi, kui uus, kuid teiselt poolt näidati aga selle peale, et kui walimised on ette wõetud ja wälja kuulutatud, et siis wanal wolikogul enam mitte õigust ei pea olema kokku tulla. Ma olen selle poolt, et § 39 saaks ettekantud kujul vastu wõetud.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 39 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 40. Juhtumistel, kui riigiwolikogu liige oma walimisõiguse kaotab, riigiwolikogu lubal wangistatud on, wõi kas surma läbi wõi wolitusi maha pannes lahkub, astub tema asemele walimisseaduse korras uus liige eelmises paragrahwis ettenähtud tähtajani.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 40 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): „§ 41. Riigiwolikogu astub kokku korraliseks istumisjärguks igal aastal oktoobrikuu esimesel esmaspäewal“.

Pea omaks kohuseks seletuseks juurde lisada, et meil oli ette pandud kahte istumisjärku määrata, ühte kewadel ning teine pärast riigiwolikogu walimisi, missugune peaks ka korralik järk olema. Pärast arwati, et see wõib ka erakorraline järk olla pärast esimest istumisjärku. Kuna üks istumisjärk tingimata waja on ja tingimata peab see meil olema,

siis määrati see istumisjärk oktoobrikuu esimesel esmaspäewal.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 41 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 42. Riigiwolikogu juhatus wõib riigiwolikogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istumisteks, kui asjaolud seda nõuawad. Ta peab seda tegema, kui Wabariigi Walitsus, wõi $\frac{1}{4}$ riigiwolikogu seaduslikust koosseisust seda nõuab.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 42 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): „§ 43. Riigiwolikogu walib oma esimesel peale walimist istumisel esimehe ja teised juhatusel liikmed. Seda istumist juhatab kunni esimehe walimiseni eelmise riigiwolikogu esimees.“

Siin oli komisjonis waidlusel küsimus, kas ei peaks põhiseaduses ära tähendama, kas on absoluut häälteenamust waja, wõi wõib ka wõrdlemisel häälteenamusel walida. Leiti, et see peaks meil kodukorras ära tähendatud saama. Seda ei tuleks mitte põhiseadusesse mahutada. Waidlusi sünnitas ka teine asi, et istumist juhatab eelmise riigiwolikogu esimees. Leiti, et mitte ei peaks nii olema, et keegi wanem liige peaks juhutama. Wõib olla, et tema juhatamisel wõib segadusi tulla. Oleks otstarbekohane, kui esimesel koosolekul wilunud juhataja oleks.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) § 43 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja O. Strandman kannabette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 44—46.

§ 44. Riigiwolikogu annab wälja oma kodukorra, mis seadusena awaldatakse.

§ 45. Riigiwolikogu liikmed ei ole seotud mandaatidega.

§ 46. Riigiwolikogu on otsuswõimeline, kui vähemalt pooled liikmed tema seaduslikust koosseisust koos on.

Aruandja O. Strandman (loeb): § 47. Riigiwolikogu koosolekud on awalikud. Ainult erakorralistel juhtumistel, kui $\frac{2}{3}$ koosolijatest liikmetest sellega nõus on, wõib riigiwolikogu koosolekut kinniseks kuulutada.

H. Nurk (sd.): Ma panen ette $\frac{2}{3}$ asemel $\frac{1}{2}$ wõtta.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Strandman: Kahjuks ei saa ma akl. Nurk'i ettepanekuga ühineda. Iseenesest oleks see soovitatav, et alati enamuse mooduandew oleks, kuid awaliku riigivolikogu tegewuses on tihti nii, et enamusele ei saa õigust jätta, waid siin peab kwalifitseeritud enamuse mooduandew olema, muidu wõib ehk kuritarwitusi ette tulla. Sellepärast arwas komisjon, et tuleb suurem enamuse wõtta, kui lihtne.

Juhataja A. Rei: § 47 kohta on rahwaesitaja Nurk'i poolt parandus tehtud $\frac{2}{3}$ asemel lugeda $\frac{1}{2}$. Selle parandusega ei ole aruandja ühinenud. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Nüüd tuleb § 47 komisjoni redaktionis hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 47 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman (loeb): „§ 48. Riigivolikogu liige ei kanna mingisugust wastutust peale selle, mis kodukorras ette nähtud, poliitiliste awalduste eest, mis ta on teinud riigivolikogus ja tema komisjonides.“

Pea tähendama, et selle paragrahwi üle meil komisjonis suured waidlused olid. Nimelt on enam-wähem kõikides põhiseadustes öeldud, et parlamendi liikmed üldse mingisugust wastutust kõnede eest, mis nad parlamendis pidanud, ei kannu. See on inglise parlamendis ja suuremas hulgas teistes parlamentides. Nagu kõikidel teada, oli parlamendi liikmete kohta Wene riigivolikogus küsimus, kas wõib parlamendi liiget wastutusele wõtta laimamise eest, mis ta riigivolikogus on toime pannud. See küsimus oli ka meil põhjust andnud, mispärast meie siin kitsendusi tegime, et wastutusele poliitiliste kõnede eest wõtta ei saa. Kuid, kui keegi riigivolikogu kantslist omale lubab teist laimata, teotada, et sellele ka kohtulik wastutus peaks järgnema. Kas see põhimõte üldist heakskiitmist leiab, wõi mitte, see on Asutawa Kogu otsustada. Põhiseaduse komisjoni enamuse asus sellele seisukohale. Nii on see paragrahw siia eelnõusse wastu wõetud.

Juhataja A. Rei: Panen § 48 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 48 wastu wõetud.

Aruandja O. Strandman kannabette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 49 ja 50.

§ 49. Ilma riigivolikogu nõusolekuta ei wõi tema liiget wangistada, wälja arwatud juhtumised, kus ta kuriteo pealt tabatud on. Sarnasel juhtumisel antakse wangistusest ühes selle põhjustega hiljemalt 48 tunni jooksul riigivolikogu juhatusele teada, kes seda riigivolikogule otsustamiseks järgmisel koosolekul ette paneb.

Riigivolikogul on õigus oma liikmetele määratud wangistust wõi teist kitsendust kunni riigivolikogu istumisjärgu waheajani wõi wolituste lõpuni edasi lükata.

§ 50. Riigivolikogu liikmed wabastatakse nende wolituste kestusel riigikaitseteenistusest.

Aruandja O. Strandman (loeb): „§ 51. Riigivolikogu liikmed saawad sõiduraha ja palka, mille suurus seaduses kindlaks määratakse ja mida riigivolikogu ainult järgnewate koosseisude kohta muuta wõib.“

Siin oli põhiseaduses põhimõte maksmas, et piinlik on omale palka määrata ja et seda wõib muuta ainult tulewase riigivolikogu koosseisu kohta ja praegune koosseis ei wõi seda muudatust enese kohta mitte ette wõtta.

K. Baars (töer.): Ma arwan, et see sõna „palk“ siin õigel kohal ei ole. Palk on arwatud igatahes kindel terwe aasta peale. Kuidas seda tuleb maksta, seda ma ei tea, aga ma arwan, et siin sõna „palk“ asemel õigem oleks tarwitada sõna „tasu“.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Strandman: Mina isiklikult wõiksin sellega ka ühineda, aga et minul selleks komisjoni wolitust ei ole, siis ei wõi ma sellega mitte ühineda.

Juhataja A. Rei: Akl. Baars'i poolt on parandus tehtud sõna „palk“ asemel lugeda „tasu“. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Panen § 51 ühes tehtud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 51 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): „§ 52. Riigivolikogu annab wälja seadused, määrab riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe, otsustab laenude tegemist ja muid asju põhiseaduse alusel.“

Peale nende ülesannete on riigivolikogu wõimupiiri määratud weel riigikaitse jne.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) § 52 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): „§ 53. Riigivolikogu poolt wastu wõetud seadused kuulutab wälja riigivolikogu juhatus.“

Siin olid meil jällegi pikad waidlused, kelle kätte anda seaduste wäljakuulutamise wolituse. Lõppude-lõpuks, kui asja mitmekülgselt oli kaalutud, jõuti siiski ühisele otsusele, neid wolitusi riigivolikogu juhatusse anda.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) § 53 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): „§ 54. Kui seaduses endas muud korda ja tähtaega ette ei ole nähtud, hakkab tema maksma 10 päewa peale awaldamist „Riigi Teatajas“.“

Selle paragrahwi juures arwati, et kuigi meil on rasked postiolud, siiski korda läheb 10 päewa jooksul seadust üle maa laiali saata. (K. Baars, tõer.: Ma teeksin ühe paranduse: kümne nendal päewal.)

Juhataja **A. Rei**: Panen selle paranduse hääletamisele, sest aruandja pole temaga ühinenud. (Hääletatakse.) Akl. Baars'i parandus on 28 häälega 16 wastu wastu wõetud.

Panen § 54 parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 54 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): „§ 55. Riigivolikogu teostab riigiasutuste ja ettevõtete majandusliku tegewuse ja riigi eelarwe täitmise kontrolli tema poolt ametisse seatawate wastawate asutuste kaudu.“

Ka sellel paragrahwil on oma pikk ajalugu. Nimelt olid waidlused selles, kuidas riigikontrolli wõimu teostada. On olemas riigikontroll ja riigi kontrollnõukogu. Selgus pärast, et wist kuskil eraldi selle kohta määrust ei ole ja sellepärast arwati, et meil oleks hea, kui meie oma põhiseaduses seda mitte kindlasti ära ei määra, missuguse kujuline riigikontroll olema peab. On ainult waja öelda, et riigikontroll peab olema, kuid tema teostamine ja korraldamine jääb riigivolikogu hooleks.

Juhataja **A. Rei**: (Hääletatakse.) § 55 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **O. Strandman** (loeb): § 56. Igal riigivolikogu liikmel on õigus riigivolikogu koosolekul küsimistega walitsuse poole pöörata. Ühel neljandikul riigivolikogu seaduslikust koosseisust on õigus walitsuselt aru pärida, mille peale seletus tuleb anda.

J. Jans (sd.) kohalt: Ma teen ettepaneku $\frac{1}{4}$ asemel $\frac{1}{10}$ wõtta. $\frac{1}{4}$ on liiga palju ja ei anna wäikestele fraktsioonidele wõimalust oma seaduses ettenähtud õigust tarwitada ja arupärimistega walitsuse poole pöörata.

A. Oinas (sd.): Mina omalt poolt toetan akl. Jans'i ettepanekut. Põhiseaduses on ette nähtud, et $\frac{1}{4}$ riigivolikogu liikmetel on õigus walitsuse poole arupärimistega pöörata, mille peale walitsus wastama peab. Meie fraktsioon on selles arwamises, et $\frac{1}{4}$ liiga suur arw on. On ju teada, kui suurt pahameelt äratas Wene riigivolikogus see, et seal arupärimisega walitsuse poole wõisid pöörata 30 riigivolikogu liiget. Suure fraktsiooni kohta ei ole $\frac{1}{4}$ muidugi mitte suur arw, aga meie tulewases riigivolikogus saawad arwatawasti ka wäikesed fraktsioonid olema, kellel raske oleks 25 allkirja saada. Et nende wäikeste rühmade suud mitte kinni panna, esineb meie fraktsioon ettepanekuga, seda arwu, mis õiguse annab rahwasaadikutele walitsuselt aru pärida, wähenemada $\frac{1}{10}$ peale.

A. Anderkopp (tõer.): Ma kardan, et siin wäikene arusaamatus on tekkinud. Iseasi on arupärimise esitamise kord ja iseasi on arupärimine ise. Kuna wabariigi walitsemise ajutine kord arupärimise wastu wõtmiseks poolte koosolijate nõusolekut tarwitas, on põhiseaduse eelnõu

järgi tarwis ainult 25, aga mitte enam enamust. Seega ei ole põhiseaduse eelnõus mingisugust kitsendust, waid juba $\frac{1}{4}$ otsustab arupärimise saatuse, kuna koosoleku enamust sugugi arwesse ei wõeta, nagu rahwasaadik Jans oma ettepanekus seda näib eeldawat. Pealegi on eelnõus küsimus ette nähtud ja seda wõib üks wolikogu liige ette tuua, mille peale walitsus wastab. Kui nüüd arwesse wõtta seda, et ühel riigiwolikogu liikmel õigus on ettenähtud korras küsimisega walitsuse poole pöörata, siis on ju selge, et see, mis riigi elus õige tuntawalt tundub, — walitsemine nimelt, — kohustab walitsust moraaliselt wastust andma. Suuremalt osalt on küsimuse peale wastamine kindlustatud selle kawa järgi, mis põhiseaduses on ette nähtud. Praegusel korral Asutaw Kogu arupärimise juures wõib iga küsimuse juures otsustada, kas seda üldse arutamisele wõtta, wõi tagasi lükata. Kui aga tahetakse arupärimise õigus anda $\frac{1}{10}$, siis peab ütlemä, et see riiklikus elus tülikas saab olema ja niisugusel määral arupärimisi esile tooma, mis wahest korralikku tööd takistaks. Minu arwates on alati vähemusrühmadel kindlustatud sõnaõigus walitsuse tegewusest aru pärida. On ju 25 liiget 100 liikme hulgas õige wäikene arw ja opositsioon ei saa kaugeltki vähem olema, kui 25 hinge. Nende poolt ettepanud arupärimise peale on walitsus kohustatud wastama selle peale waatamata, et riigiwolikogu enamus seda arupärimist ei toeta. Parlamendi praktika on näidanud, et opositsioon arupärimistega suurel wiisil wõib parlamendi ja walitsuse töid takistada. Ühel meie wiimasel koosolekul oli juhtumine, kus tühise arupärimisega esineti ja kui see korduma saab tihedamalt, teeb see sarnasel wiisil riigile palju kulusid. Ühe neljandikuga on tõesti wolikogu liikmetel täielikud õigused kindlustatud ja wõidakse igatahes walitsuselt tarwilikke seletusi nõuda ka wastu wolikogu enamuse tahtmist. Sellepärast ei ole ka põhjust muuta.

A. Oinas (sd.): Minu arwates ei lükka rahwaesitaja Anderkopp'i seletus minu põhjendusi ümber. See on õigus, et meil tuleb tühiseid arupärimisi ära hoida, kuid niipalju kui meie sennine praktika näitab, ei ole meil arupärimistega suuremal arwul ette tulnud. Olen pikemat aega Prantsuse, Inglise ja Saksamaa parlamentlikku elu silmas pidanud. Seal on

küsimised ja arupärimised palju sagedamad kui meil. Asutawa Kogu käes on küll suurem wõim, kui ühegi teise hariliku parlamendi käes, sest ta wõib, näiteks, walitsusele juhtnõore anda. Šiin on palju räägitud, et ta tükitab walitsuse wõimu teostama, kuid kõige selle peale waatamata on Asutaw Kogu oma arupärimise õigust tagasihoidlikult tarwitanud, teiste riikidega wõrreldes. Minu arwates tuleb see sellest, et meie riiklikus elus kuritarwitusi vähem ette tuleb, kui suurtes riikides ja et ka poliitilised rühmad tegeliku poliitika asjas enam-wähem on kokku rääkinud. Ei ole ka ette näha, et riigi walitsemine meil läheks edaspidigi nii keeruliseks ja sassi, et tarwis oleks üksikutel rühmadel sagedasti arupärimistega walitsuse poole pöörata. Ja kui selleks põhjust peaks olema, siis peaks ka wõimalus olema arupärimistega walitsuse poole pöörata. Arwan, et ilmaaegsete arupärimistega ei esineta ja arupärimistega üleliigselt parlamendi tööd ei takistata.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja O. Strandman: Nagu rahwaesitaja Anderkopp tähendas, on praeguse paragrahwi järele palju suurem wõimalus wolikogule antud, kui Asutawal Kogul praegusel ajal, kus pooled häältest tarwis, et arupärimise peale wastata. Arwan, et selleks on küll ja kaugemale ei ole põhjust minna. Kui härra Oinas arwab, et ilmaaegsete arupärimistega ülesse ei astuta, siis ma arwan, et ei ole tarwis karta, et 75 inimest Asutawas Kogus leidub, kes tahaksid arupärimist maha suruda, mida 25 on üles wõtnud. Arwan, et ei ole põhjust härra Jans'i poolt tehtud ettepanekut wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: Hääletamisele tuleb härra Jans'i poolt tehtud ettepanek — $\frac{1}{4}$ asemele panna $\frac{1}{10}$. (Häälletakse.) Härra Jans'i ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele § 56 komisjoni redaktsioonis. (Häälletakse.) § 56 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

(Wahelhüüe: Lõpetada.)

J. Seljamaa (töer.): Teen ettepaneku koosolek määrata homme kell 5 ja

päewakorda wõtta jooksew seadusandlik töö.

A. Anderkopp (töer.): Lisan sellele juurde, et põhiseaduse maksmapanemise seaduse väljatöötamise asjus on kõik erakonnad otsusele tulnud, et seda võimalikult ruttu wastu wõtta tuleb ja selleks 3 koosolekut nädalas pidada, — teisipäewal, neljapäewal ja reedel, kuna

kesknädaline koosolek jookswa seadusandliku töö jaoks jääb.

Juhataja A. Rei: Kuna koosoleku lõpetamise ja järgmiste koosolekute aja ettepanekute kohta wastuwaidlusi ei ole, loen nad wastuwõetuks ja lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei.**

Abisekretäär **H. Raudsepp.**